

LIBER NONUS.

I.

R SI QUADRUPES PAUPERIEM FECISSE DICATUR R ES

ULPIANUS libro octavo decimo ad edictum. Si quadrupes pauperiem fecisse [B. 60, 2, 1] E dicetur, actio ex lege duodecim tabularum descendit: quae lex uoluit aut dari id quod s 1 nocuit, id est id animal quod noxiā commisit, aut aestimationem noxiā offerre¹. Noxiā 2 3 autem est ipsum delictum. Quae actio ad omnes quadrupedes pertinet. Ait praetor 4 'pauperiem fecisse'. pauperies est damnum sine iniuria facientis datum: nec enim [L. 4, 9 pr.] potest animal iniuria fecisse², quod sensu caret. Itaque, ut Seruui scribit, tunc haec [L.] actio locum habet, cum commota feritate nocuit quadrupes, puta si equus calcitosus calce 10 percussaserit, aut bos cornu petere solitus petierit, aut mulie propter nimiam ferociam³: quod si propter loci iniquitatem aut propter culpam mulitionis, aut si plus iuste onerata qua- 5 drupes in aliquem onus euenterit, haec actio cessabit damnique iniuriae agetur. Sed et si canis, cum duceretur ab aliquo, asperitate sua euaserit et alicui damnum dederit: si con- 6 tineri firmius ab alio poterit⁴ uel si per eum locum induci non debuit, haec actio cessabit 15 et tenebitur qui canem tenebat. Sed et si instigatu alterius fera damnum dederit, cessabit 7 haec actio. Et generaliter haec actio locum habet, quotiens contra naturam fera mota pau- 8 perierit: ideoque si equus dolore⁵ concitatus calce petierit, cessare istam actionem, sed eum, qui equum percussaserit aut vulnerauerit, in factum magis quam lege Aquilia teneri, 9 utique ideo, quia non ipse suo corpore damnum dedit. at si, cum equum permulsiasset quis 20 10 uel palpatuſ easet, calce eum percussaserit, erit actioni locus. Et si alia quadrupes aliam f. = 11 concitauit ut damnum daret, eius quae concitauit nomine agendum erit. Siue autem cor- 12 pore suo pauperiem quadrupes dedit, siue per aliam rem, quam tetigit quadrupes, haec 13 actio locum habebit: ut puta si plaustro bos obtruit aliquem uel alia re deiecta. In bestiis 14 autem propter naturalem feritatem haec actio locum non habet: et ideo si ursus [L. 4, 9, pr. 25- coll. D. 9, 2, 52, 1 et Seruio ad Aen. 6, 664: dolo est aut flagellum, intra cuius uirgam latet pugio, aut secundum Uarronem ingens contus cum ferro breuissimo]?]

F[P(VLU)]

¹ offerri (dett.)? ² dici ins. Inst. ³ plastrum in aliquem euenterint uel tale quid ins. ⁴ potuit (edd.)? ⁵ firmant B (ἀπὸ πόνον) et BS (Cyr.: ὑπὸ πόνου): dolone (Gothofred. coll. D. 9, 2, 52, 1 et Seruio ad Aen. 6, 664: dolo est aut flagellum, intra cuius uirgam latet pugio, aut secundum Uarronem ingens contus cum ferro breuissimo)?

dicatur] F[utroque loco] P[hoc loco] U, di- 8 dicitur P[in ind.] VL 4 libro xiii PV 7 quad- drupes P=V 8 iniuria] iniuriam PLU cum Inst. 10 commota feritate F² 11 per- cussaserit F 14 alioquo F² 19 percussaserit F 20 'a'equum F 21 pallatus P | esset] em. Gentilis, est et libri: ei δὲ ἐν ὅσῳ καταψήφω ἡ γητρίζω τὸν ἵππον λακτίσει με BS (Cyr.), ei δὲ ἐν τῷ καταπράγνεσθαι ἡ τῷ γητεσθαι λακτίσει B (Anon.) | percussaserit F 22 con-

citauit ut L | daret eius quae concitauit nomine] dari eius quadrupedis nomine V, daret eius quadrupedis quae concitauit no- mine LU, inc. P^o 24 ut puta puta PVLU | plaustro] plastro F² (sed o postea delectum) P | ob'struit F | alia] illa alia PLU | uestis F (em. f) 27 et si] si VL, inc. P^o 28 alter alterum F² | distinxit] dixit V, inc. P^o | perisse'n't F 29 competere't F² | actio 'si is qui non prouocauerat' quamobrem F

12 cum sibi¹ aut noxam sarcire aut in noxam dedere oportere. Et cum etiam in quadrupedibus noxa caput sequitur, aduersus dominum haec actio datur, non cuius fuerit quadrupes, cum noceret, sed cuius nunc est. Plane si ante litem contestatam decesserit animal, 13 extincta erit actio. Noxae autem dedere est anima/ tradere uiuum. demum si commune plurimum sit animal, aduersus singulos erit in solidum noxalis actio, sicuti in homine. Intervidum autem dominus in hoc non conuenietur, ut noxae dedat, sed etiam in solidum, ut puta si in iure interrogatus, an sua quadrupes esset, responderit non esse suam: nam si 16 constituerit esse eius, in solidum condemnabitur. Si post litem contestatam ab alio sit animal occisum, quia domino legis Aquilae actio competit, ratio in iudicio habebitur legis Aquilae, quia dominus noxae dedendae facultatem amiserit: ergo ex iudicio proposito litis 17 aestimationem offeret, nisi paratus fuerit actionem mandare aduersus eum qui occidit. Hanc actionem nemo dubitauerit heredit dari ceterisque successoribus: item aduersus heredes ceterosque non iure successionis, sed eo iure, quo domini sint, competit.

2 PAULUS libro uicensimo secundo ad edictum: Haec actio non solum domino, [B. 60, 2, 2] E sed etiam ei cuius interest competit, ueluti ei cui res commodata est, item fulloni, quia 15 eo quod tenentur damnum uidentur pati. Si quis aliquem euitans, magistratum forte, in taberna proxima se immisasset ibique a cane feroce laesus esset, non posse agi canis nomine quidam putant: at si soluta fuisse, contra.

3 GAIUS libro septimo ad edictum prouinciale. Ex hac lege iam non dubitatur [B. 60, 2, 3] E etiam liberarum personarum nomine agi posse, forte si patrem familias aut filium familias 20 uulnerauerit quadrupes: scilicet ut non deformitatis ratio habeatur, cum liberum corpus aestimationem non recipiat, sed impensarum in curationem factarum et operarum amissarum quasque amissurus quis esset inutilis factus.

4 PAULUS libro uicensimo secundo ad edictum. Haec actio utilis competit et [B. 60, 2, 4] E si non quadrupes, sed aliud animal pauperiem fecit. 25

5 ALFENUS libro secundo digestorum. Agaso cum in tabernam equum duderet, [B. 60, 2, 5] S mula equus olfecit, mula calcem reiocit et crus agasoni fregit: consulebatur, possetne cum domino mulae agi, quod ea pauperiem fecisset. respondi posse.

II.

R AD LEGEM AQUILIAM R

ESPA

1 ULPIANUS libro octavo decimo ad edictum. || Lex Aquilia omnibus legibus, quae [B. 60, 3, 1] E t. 147 ante se de damno iniuria locutae sunt, derogauit, siue duodecim tabulis, siue alia quae 32 fuit: quas leges nunc referre non est necesse. Quae lex Aquilia plebiscitum est, cum eam Aquilius tribunus plebis a plebe rogauerit.

2 GAIUS libro septimo ad edictum prouinciale. Lege Aquilia capite primo casetur: 'ut qui² seruum seruamue alienum alienamue quadrupedem uel³ pecudem iniuria 36 1 occiderit, quanti id in eo anno plurimi fuit, tantum aes dare domino damnas esto': et

F[PVLU])

¹ cum sibi] cuius esset is qui adgressus erat cum tibi?

² ut qui] si quis (u. i.)?

³ quadrupedemue (u. i.)?

1 quadruped'e'ibus F⁴ (e expunxit m. 1, uirgata traducta deluit m. 2) 8 inter litem et contestatam ins. cum offerret nisi partus fuerit actionem (ex § 16) P^oV 4 animal] fPVL, anima F 5 sicut P 6 non in hoc conuenitur PV 7 si i'n iure F² | si contra constituerit P, sicut constituerit U 11 offeret] L, offerret FP^oVU, offerret ... actionem non hoc loco, sed post litem u. 3 habent P^oV 12 dari om. P^oV 13 sint om. P^o?V 17 tanera F (em. f) 20 filiumamfilias P^o

22 curacione PV 26 tauernam F (em. f) 27 crura P | consulebatur] ἡρωτήθει Σέρβιος BS (Doroth.) 28 agere P^o 31 libro xiiii P 32 tabulisiue F, tabularum siue PVLU | alia qua P^o 33 qu'a'e lex F² | pleuiscitum F 34 pleuis a pleue F¹ | roga'u'erit F² 36 ut qui] si quis scr.: ἐάν τις BS (Doroth.) | quadrupedem uel pecudem] quadrupedemue pecudem Hotomanus cum Inst. 4, 3 pr. § 1 et Gracis: ἡ τετράποδον ἀγεληδὸν βοσκόμενον BS (Doroth.), ἡ τετράποδον ἀγεληδὸν ιθυνόμενον B

- 2 infra deinde cauetur, ut aduersus infinitantem in duplum actio esset. Ut igitur apparet, seruis nostris exaequat quadrupedes, quae pecudum numero sunt et gregatim habentur, ueluti oves caprae boues equi muli asini. sed an sues pecudum appellatione continentur, quaeritur: et recte Labeoni placet contineri. sed canis inter pecudes non est. longe magis bestiae in eo numero non sunt, ueluti ursi leones pantherae. elefanti autem et camelli quasi mixti sunt (nam et iumentorum operam praestant et natura eorum fera est) et ideo primo capite contineri eas¹ oportet.
- 3 UPLANUS libro octavo decimo ad edictum². Si seruus seruane iniuria occisus occisa fuerit, lex Aquilia locum habet. iniuria occisum esse merito adicatur: B. 60, 3, 3 E
Coll. 7, 3, 1
- non enim sufficit occisum, sed oportet iniuria id esse factum³. 10
- 4 GARUS libro septimo ad edictum prouinciale. Itaque si seruum tuum latronem insidiantem mihi occidero, securus ero: nam aduersus periculum naturalis ratio permittit se defendere. Lex duodecim tabularum furem noctu deprehensum occidere permittit, ut tamen id ipsum cum clamore testificetur: interdui autem deprehensum ita permittit occidere, si is se telo defendat, ut tamen aequa cum clamore testificetur. 15
- 5 UPLANUS libro octavo decimo ad edictum. Sed et si⁴ quem- Coll. 7, 3, 2. B. 60, 3, 5 E
cumque alium ferro se potenter quis⁵ occiderit, non uidebitur iniuria occidisse⁶: Coll. 7, 3, 3
et si metu quis mortis⁷ furem occiderit, non dubitabitur⁸, quin lege Aquilia non teneatur. sin autem cum posset adprehendere, maluit occidere, magis est ut iniuria fecisse uideatur:
1 ergo et⁹ Cornelius tenebitur. Iniuriam autem hic accipere¹⁰ nos oportet non quem- Coll. 7, 3, 4 20
admodum circa iniuriarum actionem contumeliam quandam, sed quod non iure factum est, hoc est contra ius, id est si culpa quis occiderit: et ideo interdum utraque actio (Coll.) concurrit et legis Aquiliae et iniuriarum, sed due erunt aestimationes, alia damni, alia contumelias. igitur iniuriam hic damnum accipiemus culpa datum etiam ab eo, qui nocere noluit. Et ideo quaerimus, si furiosus damnum dederit, an legis Aquiliae actio sit? et 25
Pegasus negauit: quae enim in eo culpa sit, cum suae mentis non sit? et hoc est uerissimum. cessabit igitur Aquiliae actio, quemadmodum, si quadrupes damnum dederit, Aquilia cessat, aut si tegula ceciderit. sed et si infans damnum dederit, idem erit dicendum. quod si¹¹ inpubes id fecerit, Labeo ait, quia furti tenetur, teneri et Aquilia eum: et hoc puto uerum, si sit iam iniuriae capax. Si magister in disciplina uulnerauerit seruum uel occiderit, an Aquilia teneatur, quasi damnum iniuria dederit? et Iulianus scribit Aquilia teneri eum, qui eluscauerat discipulum in disciplina: multo magis igitur in occiso idem erit dicendum. proponitur autem apud eum species talis: autor, inquit, puero discenti [D. 19, 2, 13, 4 30
ingenuo filio familias, parum bene facienti quod demonstrauerit, || forma calcei ceruicem f.
F[P(VLU)]]

¹ eos (*Hal.*)? ² sub titulo 'si quadrupes pauperiem dederit' adicit Coll. ³ Proinde si quis seruum latronem occiderit, lege Aquilia non tenetur quia non [iniuria] occidit addit Coll. inter l. 3 et 5 ⁴ si om. Coll. ⁵ qui Coll. (*Berol.*) ⁶ Proinde si furem nocturnum, quem lex duodecim tabularum omni modo permittit occidere, aut diurnum, quem aequa (aequa *Berol.*) lex permittit, sed ita (lex *ins. libri*) demum, si se telo defendat (defendantur *Berol.*), uideamus an lege (legem *Berol.*) Aquilia teneatur? et Pomponius dubitat, num (nunc *libri*) haec lex non sit in usu *ins. Coll.* ⁷ metu quis mortis] quis noctu Coll. ⁸ dubitamus Coll. ⁹ et] etiam lege Coll. ¹⁰ accipere hic Coll.

1 actio] haec actio PVU 2 quatae F²
3 sed an] sed et an PV | pecudum] pecorum P, pecudis Latine BS | continetur f
4 sed] et P² 6 quasi mixti sunt] ὅπερ μεμρένη εἰσὶν ἐνεργειαὶ BS (*Doroth.*), μέντος εἰσὶ φύσεως B 8 octavo decimo] uiii Coll. | iniuriam Coll. (*Berol.*) 10 iniuriam Coll. (*Berol.*) 11 paulius F² 13 noctu[m] depr. F 14 interdum PL² 16 quemcumque] quicumque Coll. (*Berol.*) 17 occisisse Coll. (*Berol.*) 18 dubitauit f² | qui in Coll. (*Berol.*) | non om. Coll. | teneat[ur] F² 21 circa iniuriarum] et circa iniuriam Coll. | factum est]

factum Coll. 22 contra ius] contrarius Coll. (*Berol.*) | interdum 'utra si culpa quis occidit et ideo interdum utraque F, interdum (om. utraque) L 23 sed] sic PVU, inc. L 24 accipie[n]t mus F, accipimus V 26 quae (que F) enim in eo culpa sit] ἐπειδὴ μή δύναται κούλπα εἶναι BS (*Doroth.*), quasi pro sit legerit esse possit 27 aquila cessat... 28 dederit om. P² 28 quodisi] fPVU, quos F, quosi L 29 teneri om. P² 31 aquila] fPVLU, aliqua F | quaasi quia V, inc. P² 32 eluscauerit f, inc. L 34 demonstrauerat f

percessit, ut oculus puero perfunderetur¹. dicit igitur Iulianus infiriarum quidem actionem non competere, quia non facienda iniuria causa percerterit, sed monendi et docendi causa: an ex locato, dubitat, quia leuis dumtaxat castigatio concessa est docenti: sed lege Aquilia posse agi non dubito:

6 PAULUS libro uicenuimo secundo ad edictum. praeceptoris enim nimia sae- [B.60, 3, 6] *E*
uitia culpae adsignatur.

7 UPLIANUS libro octauo decimo ad edictum. Qua actione patrem consecuturum [B.60, 3, 7] *E*
ait, quod minus ex operis filii sui propter uitiatum oculum sit habiturus, et impendia,
1 quae pro eius curatione fecerit. Occisum autem accipere debemus, siue gladio siue etiam
fuste uel alio telo uel manibus (si forte strangulauit eum) uel calce pettit uel capite uel
2 qualiter qualiter. Sed³ si quis plus iusto oneratus deiecerit onus et seruum occiderit,
Aquila locum habet: fuit enim in ipsius arbitrio ita se non onerare. nam et si lapeus
3 aliquis seruum alienum onere presserit, Pegasus ait lege Aquilia eum teneri ita dannum,
alterius impulu damnum dederit, Proculus scribit neque eum qui impulit teneri, quia non
occidit, neque eum qui impulsus est, quia dannum iniuria non dedit: secundum quod in
4 factum actio erit danda in eam qui impulit. Si quis in colluctatione uel in pancratio, uel
pugiles dum inter se exercentur aliis alium occiderit, si quidem in publico certamine aliis
alium occiderit, cessat Aquilia, quia gloriae causa et uirtutis, non iniuria gratia uidetur
damnum datum. hoc autem in seruo non procedit, quoniam ingenui solent certare: in filio
familias uulnerato procedit. plane si cedentem uulnerauerit, erit Aquiliæ locus, aut si non
in certamine seruum occidit, nisi si domino committente hoc factum sit: tunc enim Aquilia
5 cessat. Sed³ si quis seruum aegrotum leviter percerterit et is obierit, recte Labeo dicit
6 lege Aquilia eum teneri, quia aliud alii mortiferum esse solet. Celsus autem multum inter-
esse dicit, occiderit an mortis causam praestiterit, ut qui mortis causam praestitit, non
Aquila, sed in factum actione teneatur. unde adfert eum qui uenenum pro medicamento
dedit et ait causam mortis praestitisse, quemadmodum eum qui furenti gladium porrexit:
7 nam nec hunc lege Aquilia teneri, sed in factum. Sed si quis de ponte aliquem praecipi-
tavit, Celsus ait, sine ipso iotu perierit aut continuo submersus est aut lassatus ui fluminis
8 uictus perierit, lege Aquilia teneri, quemadmodum si quis puerum saxo inlisisset. Proculus
ait, si medicus seruum imperite secuerit, uel ex locato uel ex lege Aquilia competere
actionem.

8 GAIUS libro septimo ad edictum prouinciale. Idem iuris est, si medicamento [B.60, 3, 8] *E*
perperam usus fuerit. sed et qui bene secuerit et dereliquit curationem, securus non erit,
sed culpae reus intellegitur. mulionem quoque, si per imperitiam impetum mularum reti-
nere non potuerit, si eas alienum hominem obtruerint, uolgo dicitur culpae nomine teneri.
idem dicitar et si propter infirmitatem sustinere mularum impetum non potuerit: nec uidetur
iniquum, si infirmitas culpae adnumeretur, cum affectare quisque non debeat, in quo uel
intellegit uel intellegere debet. || infirmitatem suam alii periculosam futuram. idem iuris f. 148'
est in persona eius, qui impetum equi, quo uehebatur, propter imperitiam uel infirmitatem 40
retinere non poterit.

9 UPLIANUS libro octauo decimo ad edictum. Item si obstetrix medicamentum [B.60, 3, 9] *E*
F[P(VLU)]

¹ effunderetur (*u. i.*)? ² sed et (*edd.*)? ³ sed et (*Hal.*)?

1 perfunderetur] effunderetur *D. I. gem.*: ὁ τὸν οὐθαλμὸν τοῦ παιδός ἐκράγναι *BS* (*Doroth.*)
3 docenti's *F* 7 ad edictum *om. P* 9 autem
om. PU | accipere] officere *F* 11 qualiter
qualiter sed] qualiter qualitercumque *P*, qua-
litercumque *V*, qualitercumque set *LU* 12 ar-
bitrium *P* 14 si uel] siue *P*, si . *L* |
iustu *F* | onauerit] *fVL*, onauerit *F*, one-
rauit *U*: ἐπὶ πάνυ ἐφόρτωσεν ἑλύτων *BS*
(*Doroth.*) 16 iniuriae *P* 17 pancratio *P*

21 cedente'm' *F* | uulnerauerit erit aqu. *F* |
aut] ait *F* 22 certam'i'ne *F*, exartamine
P | occiderit *PV* 23 aegrotu'm' *F* | pro-
ceruerit *F* | dicit ait *PVU* 25 praestiterit
... causam *om. P* 27 praestitisset *F* | *L*
(*hic om. ait*) 28 de ponite *F* 31 uel ex
locato *btu P* 35 per u'imperitiam *F* 36 eae]
heas *fU*, .ae *P*, haes *P*, *om. L* | obtrue-
rint] obtribuerint *F* 39 periculo's'am *F*,
periculo *PV*

dederit et inde mulier perierit, Labeo distinguit, ut, si quidem suis manibus supposuit, uideatur occidisse: sin uero dedit, ut sibi mulier offerret, in factum actionem dandam; 1 quae sententia uera est: magis enim causam mortis praestitit quam occidit. Si quis per uim uel suasum medicamentum alicui infundit¹ vel ore uel olystere vel si eum unxit 2 malo ueneno, lege Aquilia eum teneri, quemadmodum obstetrix supponens tenetur. Si quis 5 hominem fame necauerit, in factum actione teneri Neratius ait. Si seruum meum equitantem concitato equo efficeris in flumen praeccipitari atque ideo homo perierit, in factum esse dandam actionem Offilius scribit: quemadmodum si seruus meus ab alio in insidias 4 duxerit, ab alio easet occisus.² Sed si per lusum iaculantibus seruus fuerit occisus, Aquiliae locus est: sed si cum alii in campo iacularentur, seruus per eum locum transierit, 10 Aquilia cessat, quia non debuit per campum iaculatorium iter intempestine facere. qui tamen data opera in eum iaculatus est, utique Aquilia tenebitur:

10 PAULUS libro uicenimo secundo ad edictum. nam lusus quoque noxius in [B. 60, 8, 10] *E*
culpa est.

11 ULPIANUS libro octavo decimo ad edictum. Item Mela scribit, si, cum pila [B. 60, 8, 11] *E*
quidam ludarent, uehementius quis pila percussa in tonsoris manus eam deiecerit et sic
serui, quem tonsor habebat³, gula sit praecisa adiecto⁴ cultello: in quocumque eorum culpa
sit, eum lege Aquilia temeri. Proculus in tonsore esse culpam: et sane si ibi tondebat, ubi
ex consuetudine ludebatur uel ubi transitus frequens erat, est quod ei imputetur: quamuis
nec illud male dicatur, si in loco periculoso sellam habenti tonsori se quis commiserit, 20
ipsum de se queri debere. Si aliis tenuit, aliis interemis, is qui tenuit, quasi causam
2 mortis praebuit, in factum actione tenetur. Sed si plures sernum percusserint, utrum omnes
quasi occiderint teneantur, uideamus. et si quidem appareat cuius iactu perierit, ille quasi
occiderit tenetur: quod si non appareat, omnes quasi occiderint teneri Iu- [Iul. 1, 51, 1 b. t.]
lianu ait, et si cum uno agatur, ceteri non liberantur: nam ex lege Aquilia quod alius 25
praestit, alium non releuat, cum sit poena. Celsus scribit, si aliis mortifero uulnere per-
cuaserit, aliis postea exanimauerit, priorem quidem non teneri quasi occiderit, sed quasi
uulnerauerit, quia ex alio uulnere perit, posteriorem teneri, quia occidit. quod et Marcello
4 uidetur et est probabilius. Si plures trabem deiecerint et hominem oppresserint, aequo
5 uesteribus placet omnes lege Aquilia teneri. Item cum eo, qui canem irritauerat et efficerat, 30
ut aliquem morderet, quamuis eum non tenuit, Proculus respondit Aquiliae actionem esse:
sed Julianus eum demum Aquilia teneri ait, qui tenuit et effecit ut aliquem morderet: co-
6 terum si non tenuit, in factum agendum. Legis autem Aquiliae actio ero competit, hoc
7 est domino. Si in eo homine, quem tibi redhibitus essem, damnum iniuria datum esset, 34
Julianus ait legis Aquiliae actionem mihi competere meque, cum coepero | redhibere, tibi f. 1—
8 restituturum. Sed si seruus bona fide alicui seruiat, an ei competit Aquiliae actio? et
9 magis in factum actio erit danda. Eum, cui uestimenta commoda sunt, non posse, si
10 scissa fuerint, lege Aquilia agere Julianus ait, sed domino eam competere. An fructuarius
uel usuarius legis Aquiliae actionem haberet, Julianus tractat: et ego puto melius utile iudi-
cendum ex hac causa dandum.

F[P(VLU)]

¹ infudit (u. i.)? ² exciderunt similia iis quae leguntur Inst. 4, 3, 4, haec fere: si miles, qui iaculis exercitatur in campo, ubi solent exercitari, transeuntem seruum tuum traiecerit, nulla culpa eius intellegitur: talia requirunt quae sequuntur uerba sed et alii (u. i.) ³ habebat] radebat (u. i.)? ⁴ adiecto (edd. u. i.)?

4 infudit *F*, infudit *PVU* | clistere *F²PLU*,
crustere *F¹*, διὰ ... κλυστήρος *B* | 6 hominem]
nominem *F²* | actione'm' *F⁴* | aequitatem *F³*
9 iacul] a iacul. *PLU* 10 cum alii in
campo iacularentur] firmant *B*: ἐν κάμπῳ τι-
νῶν παίζοντων *BS* (Doroth.) 11 quia] iulia
F¹ | tempestive *VU*, inc. *P²* 17 habebat]
radebat *edd. recte*: ὁ κούρεγόμενος λογίος *B* |
praecissa adiecto] *P⁴U*, praecissadiecto *F*, praecissa
deiecto *fV*, praecissa abiecto *L*, inc. *P²*

20 illud] illum *F*: εἰ καὶ τὰ μάλιστα καλῶς
λέγει τις *B* 23 tenentur *V*, inc. *P²* 26 praes-
statit ita aliud non liberat cum *P²V* | uul-
nera *F* 29 est probabilius *F*, probabilius
est *V*, probabilius (*om. est*) *L*, inc. *P²* 30 pla-
cit *F¹* 31 morderet et *P²V* 33 hero *f* |
cumpetit *P²* 35 aquiliae *om. P²* 36 resti-
tuturum *PU* 37 erit actio *PV* | cui uesti-
ments] cuius aestimenti *F¹* 38 an] in *F¹*
40 dandam *F¹*

PAULUS libro decimo ad Sabinum. Sed et si proprietatis [Pon. 24, 1. B. 60, 8, 11 f. 12] *S dominus uulnerauerit seruum uel occiderit, in quo usus fructus meus est, danda est mihi ad exemplum legis Aquiliae actio in eum pro portione usus fructus, ut etiam ea pars anni in aestimationem ueniat, qua nondum usus fructus meus fuit. ⁴

ULPIANUS libro octavo decimo ad edictum. Liber homo suo nomine utilem [B. 60, 8, 13] E Aquiliae habet actionem: directam enim non habet, quoniam dominus membrorum suorum nemo uidetur. fugitiui autem nomine dominus habet. Iulianus scribit, si homo liber bona fide mihi seruat, ipsum lege Aquilia mihi teneri. Si seruus hereditarius occidatur, quaeritur, quis Aquilia agat, cum dominus nullus sit huius serui. et ait Celsus legem domino damna salua esse noluisse: dominus ergo¹ hereditas habebitur. quare adita hereditate heres ¹⁰ poterit experiri. Si seruus legatus post aditam hereditatem sit occisus, competere legis Aquiliae actionem legatario, si non² post mortem serui adgnouit legatum: quod si repudianuit, consequens esse ait Iulianus dicere heredi competere.

PAULUS libro uicensimo secundo ad edictum. Sed si ipse heres eum occidit, dictum est dandam in eum legatario actionem. ¹⁵

ULPIANUS libro octavo decimo ad edictum. Huic scripturae consequens est [B. 60, 8, 15] E dicere, ut, si ante aditam hereditatem occidatur legatus seruus, apud heredem remaneat Aquiliae actio per hereditatem adquisita. quod si uulneratus sit ante aditam hereditatem, in hereditate quidem actio remansit, sed cedere ea legatario heredem oportet. Si seruus uulneratus mortifere postea ruina uel naufragio uel alio iectu maturius perierit, de occiso ²⁰ agi non posse, sed quasi de uulnerato, sed si manumissus uel alienatus ex uulnere perii, quasi de occiso agi posse Iulianus ait. haec ita tam uarie, quia uerum est eum a te occisum tunc cum uulnerabas, quod mortuo eo demum apparuit: at in superiori non est passa ruina apparere an sit occisus. sed si uulneratum mortifere liberum et heredem esse insseria, deinde decesserit, heredem eius agere Aquilia non posse. ²⁵

MARCIANUS libro quarto regularum. quia in eum casum res peruenit, a quo [B. 60, 8, 16] *S incipere non potest.

ULPIANUS libro octavo decimo ad edictum. Si dominus seruum suum occidit, bonae fidei possessori uel ei qui pignori accepit in factum actione tenebitur. ²⁹

PAULUS libro decimo ad Sabinum. Sed et si is qui pignori seruum accepit [B. 60, 8, 18] *S occidit eum uel uulnerauit, lege Aquilia et pigneraticia conueniri potest, sed alterutra contentus esse debet actor.

ULPIANUS libro octavo decimo ad edictum. Sed si communem seruum occiderit quia, Aquilia teneri eum Celsus | ait: idem est et si uulnerauerit: [B. 60, 8, 19] E f. 149'

IDEM libro quadragesimo secundo ad Sabinum. scilicet pro ea parte, pro [B. 60, 8, 20] *S qua dominus est qui agat. ³⁶

IDEM libro octavo decimo ad edictum. Ait lex: 'quanti is homo in eo anno [B. 60, 8, 21] E plurimi fuisse'. quae clausula aestimationem habet damni, quod datum est. Annus autem retrorsus computatar, ex quo quis occisus est: quod si mortifere fuerit uulneratus [Pon. 24, 2] et postea post longum interuallum mortuus sit, inde annum numerabimus secundum ⁴⁰ F[P, ubi l. 12 est in litura, (VLU)]

¹ ergo] uero? ² non] firmant B (u. i.): uel (notis N et U permutatis)?

1 propri'a etatis F 2 uel¹ occid. F² 8 pro portione ... 4 fuit sola Paulo tribuunt praecedentibus relatis ad l. 11 B 6 aquiliam P 9 aquiliae FPLU: τικ κινήσι τὸν Ἀκούλιον ἐντηθεν BS (Doroth.) | lege P^o 12 si non post mortem serui] εἰ μὴ ἀπά μετὰ τὴν ἀναπέμπιν κατεδάπατο B (Anon.) 19 ea] eam PLU 20 de om. P^o LU 23 at (em. es ad) suppl. F² 24 esse ... 25 heredem om. F² 25 iusserim V, iusserit LU, inc. P^o 29 tenebitur] si coniunctum (coniunctis L) duobus legetur (legi-

tur L) stichus et alter eorum occisum repudiauerit, puto coniunctum solum posse aquilia agere (ag. sq. LU), quia retro adcreuisse dominium ei (ein L) uideretur (uidetur LU) add. PVLU ex l. 34. 35 h. t. contra FB 30 ad sab. sed et si is qui pignori's seruum accepit suppl. F² 31 alteru'm'tra F 32 debet P 33 sed et si PU 36 agit fPLU 39 computatus P^o 40 e'st postea F² | numeruimus F^oPL

- 2 Iulianum, ex quo vulneratus est, licet Celsus contra scribit. Sed [Pon.] Iul. l. 51, 2 h. t.
utrum corpus eius solum aestimamus, quanti fuerit cum occideretur, an potius quanti interfuit nostra non esse occisum? et hoc iure utimur, ut eius quod interest fiat aestimatio.
- 22 PAULUS libro uicensimo secundo ad edictum. Proinde si seruum occidisti, [B. 60, 8, 22] E
1 quem sub poena tradendum promisi, utilitas uenit in hoc iudicium. Item causae corpori 5
cohaerentes aestimantur, si quis ex comoedis aut symphoniacis aut gemellis aut quadriga
aut ex pari mularum unum vel unam occiderit: non solum enim pereundi corporis aesti-
matio facienda est, sed et eius ratio haberi debet, quo cetera corpora depretiata sunt.
- 23 ULEPLANUS libro octauo decimo ad edictum. Inde Neratius scribit, si seruus [B. 60, 8, 23] E
1 heres institutus occisus sit, etiam hereditatis aestimationem uenire. Iulianus ait, si seruus 10
liber et heres esse iussus occisus fuerit, neque substitutum neque legitimum actione legis
Aquiliae hereditatis aestimationem consecuturum, quae seruo competere non potuit: quae
sententia uera est. pretii igitur solummodo fieri aestimationem, quia hoc interesse solum
substituti uideretur: ego autem puto nec pretii fieri aestimationem, quia, si heres esset¹,
2 et liber esset. Idem Iulianus scribit, si institutus fuero sub coaduione 'si Stichum manu- 15
misero' et Stichus sit occisus post mortem testatoris, in aestimationem etiam hereditatis
preium me consecuturum: propter occisionem enim defecit condicio: quod si uiuo teste-
tore occisus sit, hereditatis aestimationem cessare, quia retrorsum quanti plurimi fuit in-
3 spicitur. Idem Iulianus scribit aestimationem hominis occisi ad id tempus referri, quo plu-
rimi in eo anno fuit: et ideo et si pretioso pictori pollex fuerit praecisus et intra annum, 20
quo praecideretur, fuerit occisus, posse eum² Aquilia agere prelio que aestimandum,
4 quanti fuit priusquam artem cum pollice amississet. Sed et si seruus, qui magnas fraudes
in meis rationibus commiserat, fuerit occisus, de quo quaestionem habere destinaueram, ut
fraudium participes eruerentur, rectissime Labeo scribit tanti aestimandum, quanti mea in-
5 tererat fraudes serui³ per eum commissas detegi, non quanti noxa eius serui ualeat. Sed 25
et si bona frugi seruus intra annum mutatis moribus occisus sit, preium id aestimabitur,
6 quanto ualeret, priusquam mores mutaret. In summa omnia commoda⁴, quae [Pon. 24, 8]
intra annum, quo interfactus est, pretiosiorem seruum facerent, haec accedere ad aestima-
7 tionem eius dicendum est. Si infans sit occisus nondum anniculus, uerius est suf- [Pon.)
8 ficere hanc actionem, ut aestimatio referatur ad id tempus, quo intra annum uixit. Hanc 20
actionem et heredi ceterisque successoribus dari constat: sed in heredem vel ceteros haec
9 actio non dabitur, cum || sit poenalis, nisi forte ex damno locupletior heres factus sit. Si f. 1
dolo seruus occisus sit, et lege Cornelia agere dominum posse constat: et si lege Aquilia
10 egerit, praeiudicium fieri Corneliae non debet. Haec actio aduersus confitentem competit
11 in simplum, aduersus negantem in duplum. Si quis hominem uiuum falso confiteatur occi-
disse et postea paratus sit ostendere hominem uiuum esse, Iulianus scribit cessare Aquiliam,
quamvis confessus sit se occidisse: hoc enim solum remittere actori confessoriam actionem, ne
necessere habeat docere eum occidisse: ceterum occisum esse hominem a quocumque oportet.

F[P(VLU)]

¹ si heres esset] si superesset (u. i.)? ² erum (*Cuiacius coll. l. 11 § 6 h. t.*)? ³ serui del.
⁴ omnia commoda del.

1 vulneratos F (em. f.) 2 fuerit] FL cum BS: ὅποι ζίον ἐν ὅτε ἀνηρέιτο, in eo anno fuerit PVU, quanti ... potius om. U⁵ tra-de'r'ndum F 6 quis] quo F¹ | sumphoniacis F² 7 coreoris F¹ 8 depr'a etiata F 9 libro octauo decimo] libro viii PV, libro xiiii LU 13 sentia P^a | in'e'teresse F 14 uidetur PLU | ergo P^a | quia si heres caset et liber esset] quia si superesset, et liber esset similiterue scripscerit Ulpianus (quod uidit Pothier), sed ut nos legerunt etiam Graeci: ἐπειδὴ εἰ ἔγένετο κληρονόμος ὁ ἀναρρέθεις οἰκέτης καὶ ελεύθερος ἔγένετο BS (Doroth.)

15 condicione'm' F 16 et] et si P | etiam om. P^a L, post preium P^a V 17 enim defecit condicio quod si uiuo t. o. s. h. aestimationem bis F¹ 21 pr'a etioque F | eo om. V, inc. P^a 22 et om. P | frandes F¹ 23 quaestionum F¹ | habere] abhere F¹ 25 seruū ualeat sed et s' per eum commissas F, serui ualeat permissa L | e's ius F, ipsius LU 26 frugil frugis f | aestimauit F¹ 29 uerius est] uerius et P^a 30 quo] F¹, quod F² PLU 31 vel ceteros] καὶ τοὺς λοιποὺς διάδοχος BS (Doroth.) 37 ne om. VL, inc. P^a 38 docere r' eum F²

PAULUS libro uicensimo secundo ad edictum. Hoc apertus est circa uulne- B. 60, 8, 24 E
atum hominem: nam si confessus sit uulnerasse nec sit uulneratus, aestimationem eius
uulneris faciemus? uel ad quod tempus recurramus?

ULPIANUS libro octavo decimo ad edictum. Proinde si occisus quidem non B. 60, 8, 24 E
sit, mortuus autem sit, magis est, ut non teneatur in mortuo, licet fassus sit. Si B. 60, 8, 25 E
procurator aut tutor aut curator aut quiuia aliis confiteatur aut absentem¹ uulnerasse, con-
fessoria in eos utilis actio danda est. Notandum, quod in hac actione, quae aduersus con-
fitementum datur, iudex non rei indicandae, sed aestimandae datur: nam nullae partes sunt
indicandi in confitentes.

PAULUS libro uicensimo secundo ad edictum. Puta enim, quod qui conue- B. 60, 8, 26 E
nitur fateatur se occidisse et paratus sit aestimationem soluere, et aduersarius magni litem
aestimat.

ULPIANUS libro octavo decimo ad edictum². Si seruus seruum alienum B. 60, 8, 27 E
subripuerit et occiderit, et Iulianus et Celsus scribunt et furti et damni iniuriae competere
actionem. Si seruus communis, id est meus et tuus, seruum meum occiderit, legi Aquilae 15
locus est aduersus te, si tua uoluntate fecit: et ita Proculum existimasse Urseius refert.
quod si non uoluntate tua fecit, cessare noxalem actionem, ne sit in potestate serui, ut
tibi³ soli seruat: quod puto uerum esse. Item si seruus communis mens et tuus sit oc-
cisis a seruo Titii, Celsus scribit alterum ex dominis agentem aut litis aestimationem con-
secuturum pro parte aut noxae dedi ei in solidum oportere, quia haec res diuisionem non 20
recipit. Serui autem occidentis nomine dominus tenetur, is uero cui bona fide seruit non
tenetur. sed an is, qui seruum in fuga habet, teneatur nomine eius Aquilae actione, quae-
ritur: et ait Iulianus teneri et est uerissimum: cum⁴ et Marcellus consentit. Huius legis
secundum quidem capitulum in desuetudinem abiit. Tertio autem capite ait 'Pon. 11, 8
eadem lex Aquilia: 'Ceterarum rerum praeter hominem et pecudem occisos si quis alteri 25
damnum faxit, quod usserit fregerit ruperit iniuria, quanti ea res erit⁵ in diebus triginta
proximis, tantum aes domino dare damnas esto'. Si quis igitur non occiderit homi- ('Pon.)
nem uel pecudem, sed usserit fregerit ruperit, sine dubio ex his nerbis legis agendum erit.
proinde si facem seruo meo obieceris et eum adusseris, teneberis mihi. Item si Coll. 12, 7, 1
arbustum meum uel uillam meam incenderis, Aquilae actionem habebo⁶. Si Coll. 12, 7, 3 30
quis insulam uoluerit meam⁷ exurere et ignis etiam ad uicini insulam peruererit, Aquilia
F[P(VLU)]

¹ aut pupillum aut adulturn *ins.* (*u. i.*) ² sub titulo 'si fatebitur iniuria (— riam Berol.)
occisum esse in simplicem et cum doceret (diceret altero loco 2, 4)' adicit Coll. ³ ut tibi]
utri (*u. i.*)? ⁴ cum] cui (*u. i.*)? ⁵ erit] fuit (*Hal.*)? cf. l. 2 pr. l. 21 pr. l. 30 § 8 h. i.
⁶ item si insulam (— la Berol.) meam adusseris (adusseris Berol.) uel incenderis, Aquilae
actionem (accionе Berol.) habebo: itemque est et si arbustum meum uel uillam meam Coll.,
sic pergens: quod si dolo quis insulam (— la Berol.) exusserit, etiam capitinis poena (— nam
Berol.) plectitur quasi incendiarius. Item si quis et q. seq. in *Dig.* ⁷ meam om. Coll.

1 libro xiiii *P* 5 magis est ut non teneatur] *tali* ⁸ *fere excidisse* aut pupillum aut adulturn: ómo-
logícesi ós étraumátiken ó toú prokourátoporos
despotóthc tiná ò ó poútiallos ò kouyátoporeg-
ómenos BS (Doroth.), ómologícs me pefoneuy-
kénes B (Anon.), ut Graeci non uideantur plura
legisse quam habent libri nostri et esopropter
uerba aut absentem *praeterisse* 13 octauo
decimo om. Coll. tit. 12 (Berol.), sed habent re-
liqui libri Coll. et ipse index libri Berol.: xiiii
Coll. tit. 2 16 facit *F* | procu'l'o'um *F* 17 ut

tibi soli seruat] utri soli seruat scr. et sic
fortasse legerunt Graeci: ìna mì èn èzoycià kēitai
toú épikoionou doýlou ámartyanein eic èna taw
despotówn kai àlytô mónof doýleýein èkdiádomenoc
àlytô parà toú éteþrou eic nòzam BS (Doroth.)
20 non recipit... 21 nomine om. *P* 21 fide's
seruit *F* 22 h'abet *F* 23 et est] PLU,
est *F* | cum] FP^aU^a, cui fP^aV^aLU^a, inc. V^a
25 occisus *F*¹, occisum PLU | alteri o. dam-
num *F* (litero una ita corrosa, ut dignosci ne-
queat) 26 faxit] fecit PVL, fecit U | usse-
rit] fP^aU, usserit *F*, iusserit *P*, u...serit *L*
27 damnañs *P* 28 usserit *F* (suppl. *f*) 29 ad-
usserit *F* (suppl. *f*), adusserit *P* | teneberis
F^a | si arbustum meum nel uillam meam in-
cen bis *F*^a 31 uicini] Coll. PLU cum B: kai
kayθñ ò toú geitonoc (oikos), uiciniis *F*

¶ tenebitur etiam vicino: non minus etiam inquiliis tenebitur¹ ob res eorum exustas². f. 150—
 9 Si fornicarius³ seruus coloni ad fornacem obdormisset et uilla fuerit exusta, [Coll. 12, 7, 7]
 Neratius scribit ex locato conuentum praestare debere, si neglegens in eligendis ministeriis
 fuit: ceterum si alius ignem subiecerit fornaci, aliis neglegenter custodierit, an tenebitur
 qui subiecerit? nam qui⁴ custodit, nihil fecit, qui recte ignem subiecit, non peccauit: 5
 quid ergo est? puto utilem competere⁵ actionem tam in eum qui ad fornacem obdormiuit
 quam in eum qui neglegenter custodit⁶, nec quisquam dixerit in eo qui obdormiuit rem
 eum humanam et naturalem passum, cum deberet uel ignem extingui uel ita munire, ne
 10 euagetur⁸. Si furnum secundum parietem communem haberet, an damni iniuria [Coll. 12, 7, 9]
 teneatis? et ait Proculus agi non posse⁹, quia nec cum eo qui focum haberet: et ideo 10
 sequi puto¹⁰ in factum actionem dandam, scilicet si paries exustus sit¹¹: sin autem non
 dum mihi damnum dederis¹², sed ita ignem habeas¹³, ut metuam, ne mihi damnum des,
 11 damni infecti puto sufficere cautionem¹⁴. Proculus ait, cum coloni serui uillam [Coll. 12, 7, 9]
 exuassissent¹⁵, colonum uel ex locato uel lege Aquilia teneri, ita ut colonus possit seruos¹⁶
 noxae dedere, et si uno iudicio res esset iudicata, altero amplius non agendum. sed [Coll.] 15
 haec ita, si culpa colonus careret: ceterum si noxios seruos habuit, damni eum iniuria te-
 neri, cur tales habuit. idem seruandum et circa inquinorum insulse personas scribit: que
 12 sententia habet rationem. Si cum apes meae ad tuas aduolassent, tu eas exus- [Coll. 12, 7, 10]

F[P(VLU)]

¹ etiam vicino: non minus et. inq. tenebitur] lege vicino etiam: non minus et. inq. Coll. recte
² et ita Labeo libro XV responsorum refert add. Coll., ubi plura sequuntur a compilatoribus
omissa ³ fornicarius (u. i.)? ⁴ namque qui non Coll. ⁵ quemadmodum si hominem
 medicus recte secuerit, sed neglegenter uel ipse uel alius curauerit, Aquilia cessat ins. Coll.
⁶ puto competere] et hic puto ad exemplum Aquiliae dandam Coll. ⁷ quam in eum q.
 n. c.) uel neglegenter custodiuit quam in medicum qui neglegenter curauit, siue homo perit
 siue debilitatus est Coll. (custodit... neglegenter *om. Berol.*) ⁸ ut non euagaretur (eu-
 caret libri) item libro VI ex Uuiiano relatum (relegatum libri) est Coll. ⁹ et ait proculus
 agi non posse] et agit non posset id Aquilia lege Coll. (Berol.): *scr. fortasse* et agi non
 posse ait Aq. lege ¹⁰ putat Coll. ¹¹ scilicet si p. exustus sit] sed non proponit exustum
 parietem. sane enim quaeris potest Coll. ¹² dederit Coll. (Berol.) ¹³ habeat Coll. (Berol.)
¹⁴ ne mihi damnum des... cautionem] ne mihi detur (dete libri), aequum sit me interim
 (inter libri) actionem in factum impetrare (imperare Berol.). fortassis enim de hoc senserit
 Proculus. nisi quis dixerit damni non facti sufficere cautionem Coll., ubi haec sequuntur:
 sed et si qui (quis libri) serui inquiliini insulam exusserint (—rit Berol.), libro X Urseius
 refert Sabinum respondisse lege Aquilia seruorum nomine dominum noxali (noxab Berol.)
 iudicio conuenientem: ex locato (tolcato Berol.) autem dominum teneri negat. Proculus
 autem respondit, cum coloni et q. seq. in Dig. ¹⁶ exusserint Coll. ¹⁶ seruos posset Coll. (u. i.)

1 uicino] uicini Coll. (Berol.) 2 fornicarius] fornicarius *requiritur ut pro* fornicatore 33,
 7, 14 fornacator: φορνάπιος BS et B, forte
 Coll. | seruus coloni] seruus quae idem con-
 ductores coloni Coll. | obdormissent P^a Coll. |
 ex iusta F³ neratius] muneris Coll. (Berol.) |
 loca conuentu Coll. (Berol.) | p̄stare F⁴, p̄rae-
 stare F² | elegendis F¹, legendis Coll. (Berol.):
 ἔξελεστα BS et B | ministris fP⁴U⁹ 4 cete-
 rum] ceterorum Coll. (tenetur ceterorum Ber.) |
 subiecerit P, subiecit V, subierit Coll. (Ber.) |
 neglegenter F, inc. P^a | an tenebitur qui sub-
 iececerit] tenetur *rel. om. Coll.* 5 qua subiec.
 F² | nihil] si nihil hic Coll. (Ber.) | qui quae
 Coll. | peccabit FP 6 tam in] tamen Coll. |
 ad om. Coll. (Ber.) | obdormiuit] et dormiuit F²
 7 custodi'rt F | nec ne Coll. (Ber.) | quic-
 quam FL: καὶ μηδείς λεφέτω BS 8 munere
 F² 9 uagetur P^a 10 teneris Coll. | non
 posse] posse non F^a | et om. Coll. (Berol.)
 11 sequi] aequum Coll. | si'n' autem F²,

om. Coll. 12 sed] et Coll. | motuam Coll. (Ber.)
 13 infacti F¹ | ait] aut F² 14 uel lege] F²
 Coll. (Uind. Uerc., lege, om. uel ex, Ber.), uel
 ex lege F²PLU | teneri om. Coll. (Ber.) | ser-
 uos] F² cum BS (Doroth.): īna ἐκάρῳ moi τοὺς
 οἰκέτας, seruus Coll. (Ber., seruum Uind. Uerc.),
 seruum F²PVLU 15 dederit] dederit Coll.
 (Ber.) | non agendum sed haec ita si culpa
 om. P^a | agendum Coll. (Ber.) 16 seruos F²|
 habuissent P^a, habuisset P⁴VLU | damni
 eum iniuria teneri cur tales habuit (habuerit,) f
 fPVLU, om. F², damni... tales (om. habuit)
 suppl. P^a: ἐπει έάν έπιβλαθείς οἰκέτας ἔχων ἐν
 είδυσει, τότε καὶ τῷ Ἀκογίλιῳ κατέχεται ἕγκα-
 λούμενος διὰ τί τοιούτους οἰκέτας είχεν ἐν τῷ
 ἀγρῷ BS (Doroth.), ubi ἐν είδυσει quod est id
 neque Cyrilus agnoscit neque Anonymous vide-
 turque additamentum esse Dorothi 18 ha-
 beat P^a | tu eas] totas Coll. | exuseris F²,
 exuserit F¹ Coll. (Ber.)

13 seris, legis Aquiliae actionem competere Celsus ait¹. Inquit lex 'ruperit'. rupisse [Coll.]
 14 uerbum fere omnes ueteres sic intellexerunt 'corruperit'. Et ideo Celsus quaerit, si lolium
 aut ameasam in segetem alienam inieceris, quo eam tu inquinares, non solum quod ui aut
 clam dominum posse agere uel, si locatus fundus sit, colonum, sed et in factum agendum,
 et si colonus eam exercuit, canere eum debere amplius non agi, scilicet ne dominus am- 5
 plius inquietet: nam alia quedam species damni est ipsum quid corrumpere et mutare, ut
 lex Aquilia locum habeat; alia nulla ipsius mutatione applicare aliud, cuius molesta sepa-
 15 ratio sit. Cum eo plane, qui uinum spurcauit uel effudit uel acetum fecit uel alio modo
 uitauit, agi posse Aquilia Celsus ait, quia etiam effusum et acetum factum corrupti ap-
 16 pellatione continentur. Et non negat fractum et ustum contineri corrupti appellatione, sed 10
 non esse nouum, ut lex specialiter quibusdam enumeratis generale subiciat uerbum, quo
 17 specialia complectatur: quae sententia uera est. Rupisse eum utique accipiemus, [Coll. 2, 4]
 qui uulnerauerit, uel uirgis uel loris uel pugnis cecidit, uel telo uel quo alio, ut scinderet
 alieni corpus², uel tumorem fecerit, sed its demum, si damnum iniuria datum est: ceterum
 si³ nullo seruum pretio uiliorem deteriorem fecerit, Aquilia cessat iniuriarumque erit 18
 agendum dumtaxat: Aquilia enim eas ruptiones, quae damna dant, persequitur⁴. Ergo etsi
 pretio quidem non sit deterior seruus factus⁵, uerum sumptus in salutem eius et sanitatem
 facti sunt, in haec mihi uideri damnum datum: atque⁶ ideoque lege Aquilia agi posse.
 19 Si quis uestimenta sciderit uel inquinauerit, Aquilia quasi ruperit tenetur. Sed et [Coll.] 19
 20 si quis | milium uel frumentum meum effuderit in flumen, sufficit Aquiliae actio. Item si f. 151
 quis frumento harenam uel aliud quid immiscuit, ut difficilis separatio sit, quasi de cor-
 21 rupto agi poterit. Si quis de manu mihi nummos excusserit, Sabinus existimat damni in-
 iuriæ esse actionem, si ita perierint, ne ad aliquem peruenirent, puta si in flumen uel in
 mare uel in cloacam ceciderunt: quod si ad aliquem peruenierunt, ope consilio furtum
 factum agendum, quod et antiquis placuit. Idem etiam in factum dari posse actionem ait.
 22 Si mulier pugno uel equa ictu a te percussa ciecerit, Brutus ait Aquilia⁷ teneri quasi rupto.
 23 Et si mulum plus iusto onerauerit⁸ et aliquid membra ruperit, Aquiliae locum fore.
 24 Si nauem uenaliciarum mercium perforasset, Aquiliae actionem esse, quasi rupe- [B.53, 2, 4]
 F[P(VLU)]

¹ Celsus libro XXVII digestorum scribit, si, cum apes meae ad tuas aduolassent, tu eas exuaseris, quosdam negare competere legis Aquiliae actionem, inter quos et Proculum, quasi apes domini mei non fuerint, sed id falsum esse Celsus ait, cum apes reuenire (euuenire libri) soleant et fructui mihi (missi Berol.) sint (sunt libri). sed Proculus eo mouetur, quod nec mansuetæ nec ita clausæ fuerint (hd ins. Berol.). ipse autem Celsus ait nihil inter has et columbas interesse, quae si manu (manu Berol.) refugiant, domi tamen fugiunt Coll.
² uel telo uel quo alio ut scinderet alieni corpus non sunt Ulpiani (u. i.) in ins. Coll.
³ dumtaxat ... persequitur abenit a Coll. ⁴ factus seruus Coll. ⁵ aequo (u. i.)?
⁶ te ins. (u. i.) ⁷ oneraueris (u. i.)?

¹ inquit F(em. f) L 3 abenam F | tu om. PV | in'quinares F² 6 inquietet F² | e's't ipsum F² 8 effudit] ἐτέγεεν BS (Doroth.), ἔκχύσας B (Anon.) | agatum F² 10 conti-
 20 nentur] F², continetar F²PLU: ἐπειδὴ καὶ ὁ ἔριμοθεῖς οἶνος καὶ δίζας τῷ τοῦ φθαρέντος προσηγορίᾳ περιέχεται BS (Doroth.) | negant PLU³, negant VU⁴ | et i'ustum F 11 e't numeratis F 12 utique] tique P² 13 loeris Coll. (Ber.) | cedit Coll. (Ber.) | uel telo uel quo alio ut scinderet alieni corpus| uel telo cum alio uia genere cederet hominis corpus Coll. (ubi proposuit Lachmannus: uel telo quone alio uia genere sciderit hominis cor-
 25 pus): εἴτε τραγματίσῃ οἰκέτην εἴτε ῥάβδοις ἢ λόροις ἢ γρόνθοις τυπτίσῃ αὐτὸν ἢ ἀκοντίῳ ἢ ἀλλφ τινὶ ἢ σχίσῃ τὸ δέρμα αὐτοῦ BS (Doroth.). κερδα uel telo uel quo alio ut scinderet alieni corpus non Ulpiani uidentur esse, sed

adiecta antiquitus ad explicandum id quod est qui uulnerauerit 14 sed] uel Coll. | iniuria om. Coll. | ceterum] et cetero Coll. 15 aquilia] ad aquiliam Coll. (Ber.) 17 salute eius et sanitatem Coll. (Ber.) 18 in haec mihi uideri damnum datum atque ideoque (ideo fPLU) lege Aquilia agi posse] F, in haec nec mihi uideri damni aquilia lege posse Collationis libri: tam atque illius lectionis quam nec huius corrupta uidentur ex aequo 19 scinderit P, ruperit L⁴, inc. L² 20 frumentum P² 22 ex-
 25 cusserit] exciusserit F² 25 quo'd et F² 26 teneri] te teneri Ruckerus: ἔλεγεν ὁ Βρό-
 27 τος τῷ Ἀκούλιῳ σε κατέχεσθαι BS (Doroth.) | quasi rupto] ὠσανεὶ φθαρέντος τοῦ ἐμβρύου BS (Doroth.): sed cf. l. 39 pr. h. t. 27 onerauerit] malim oneraueris: si δὲ . . . ἐφόρτωσας καὶ . . . διερράγη BS (Doroth.) | aquili'a'e F²

rit, Iuianus scribit. Si oliuam immaturam decerpserit uel segetem desecuerit inma- [B. 58]
turam uel uineas crudas, Aquilia tenebitur: quod si iam matras, cessat Aquilia: nulla
enim iniuria est, cum tibi etiam impensas donauerit, quae in collectionem huiusmodi fru-
ctuum impenduntur: sed si collecta haec interceperit, furti tenetur. Octauenus in unis
adicit, nisi, inquit, in terram uinas proiecit, ut effunderentur. Idem et in situ caedux scri- 5
bit, ut, si immatura, Aquilia teneatur, quod si matura interceperit, furti teneri eum et ar-
borum furtim caesarum. Si salictum maturum its, ne stirpes laederes, tuleris¹, ceſſare
Aquiliam. Et si puerum quis castrauerit et pretiosiorem fecerit, Iuianus scribit ceſſare
Aquiliam, sed iniuriarum erit agendum aut ex edicto aedilium aut in quadruplum. Si ca-
licem diſtretum faciendum dedisti, si quidem imperitia fregit, danni iniuria tenebitur: si 10
uero non imperitia fregit, sed rimas habebat uitiosas, potest esse excusatas: et ideo ple-
rumque artifices conuenire solent, cum eiusmodi materiae dantur, non periculo suo se
facere, quae res ex locato tollit actionem et Aquiliæ. Si cum maritus uxori margaritas
extricatas dedisset in usu eaque inuito uel incio uiro perforasset, ut pertuis in linea
uteretur, teneri eam lege Aquilia, siue diuertit siue nupta est adhuc. Si quis aedificii mei 15
forez confregerit uel refregerit aut si ipsum aedificium diruit, lege Aquilia tenetur. Si quis
aqua ductum meum diruerit, licet cements mea sunt, quae dirinta sunt, tamen quia terra
mea non sit, qua aquam duco, melius est dicere actionem utilem dandam. Si ex plostro
lapis ceciderit et quid ruperit uel fregerit, Aquiliæ actione plostrarium teneri placet, si
male composuit lapides et ideo lapsi sunt. Si quis seruum conductum ad mulum regendum 20
commendauerit ei mulum ille ad pollicem suum eum alligauerit de loro et mulus² eruperit
sic, ut et pollicem auelleret seruo et se praecipitaret, Mela scribit, si pro perito imperitus
locatus sit, ex conducto agendum cum domino ob mulum ruptum uel debilitatum, sed si
ietu aut terrore mulus turbatus sit, tum dominum eius, id est muli, et serui cum eo qui
turbanuit habiturum legis Aquiliæ actionem. mihi autem uidetur et eo casu, quo ex locato 25
actio est, competere etiam Aquiliæ. Item si tectori locaueris lacum uino plenum curan-
dum et ille eum pertudit, ut uinum sit effusum, Labeo scribit in factum agendum.

28 PAULUS libro decimo ad Sabinum. Qui | foueas ursorum cernorūque ca- [B. 60, 3, 23] piendorum causa faciunt, si in itineribus fecerunt eoque aliiquid decidit factumque deterius
est, lege Aquilia obligati sunt: at si in aliis locis, ubi fieri solent, fecerunt, nihil tenentur. 30
1 Haec tamen actio ex causa danda est, id est si neque denuntiatum est neque scierit aut
prouidere potuerit: et multa huiusmodi deprehenduntur, quibus summouetur petitor, si
exitare periculum poterit³.

F[P(VLU)]

¹ tuleris] secueris (u. i.)? ² sublatis glossis sic scr.: si quis seruum (conductum) ad mu-
lum regendum commendauerit (ei), mulum ille ad pollicem (suum eum) alligauerit, de loro
(et) mulus eruperit ³ poterat?

1 iulianus] iulianus P 2 uineas] sic, non
uinas legerunt Graeci, nam ἀμπελον B (Anon.),
quāquā τὰς σταφύλας BS (Doroθ.) | ces-
set F¹ 3 collectione PLU 5 terras P-
6 maturam fLU | furti tenetur quod si ma-
tura interceperit furti teneri F 7 tuleris]
scr. secueris: εἰ δὲ καὶ τὸν ἐμὸν ἴτεώνα ἔτεμες
BS (Doroθ. sch. 75), εἰ δὲ καὶ ἴτεώνα κόνει
B (Anon.) 9 aut ex edicto aedilium aut in
(ut in P²V, in U) quadruplum⁴ aut alterum
abest a B (Anon.): καὶ τῷ παραγέλματι τῶν
ἀγορανόμων εἰς τὸ τετραπλοῦν: scholia antiqua
deficiunt 11 potest] sic potest PU, et sic
potest L | excusatus f 12 suo sej suo le F¹
13 quae res ... aquiliæ] οὐδὲ τῇ λοκάτῃ οὐδὲ
τῷ Ἀκούγιλῳ κατέχονται BS (Doroθ.), ἀναι-
ρεῖται καὶ ἡ περὶ μισθώσεως ἀγωγὴ καὶ ὁ Ἀκού-
γιλος B (Anon.) 14 extricatas] id est solutas,

non in lineam redactas: ἀτρίτοyc, id est non
perforatas, B (Anon.) | in usu] ἐπὶ τῷ χειν
ἄγτοyc BS (Doroθ.), sic χρήσιν B (Anon.) |
easque P⁴VLU, inc. P² 16 uel refregerit
om. F¹PVLU 17 cementa] aementsa F²
18 sit a qua F² 20 seruum conductum]
FP⁴L², seruo conducto P⁴L²U, seruum con-
ductum habens V: εάν μισθωσάμενος τὸν δού-
λον μογ ποιήσῃς ἀγτὸν μογίωνα B (Anon.)
21 ei mulum ille] et mulum ille P², ei mu-
lum et ille P² 22 mela] mala P 23 debi-
litudinem F¹ 24 et serui] aut serui PV
26 tectori] tectoria P²: κονάτη B (Anon.) |
lacum f: λάκκον etiam Graeci, interpretantes
κιντέρην | curandum] secundum F¹: ἐπὶ τῷ
φιλοκαλῆσαι (= curare) ἄγτόν B, ἐπιμελισσόδαι
ἄγτογ BS (Doroθ.) 29 causa⁵ F² | 'si' in F²
30 obligatio F²

ULPIANUS libro octavo decimo ad edictum. Quemadmodum si laqueos eo [B. 60, 8, 28] E loci posuisse, quo ius ponendi non haberet, et pecus uicini in eos laqueos incidisset. Si protectum meum, quod supra domum tuam nullo iure habebam, reccidisses, posse [B] me tecum damni iniuria agere Proculus scribit: debuisti enim mecum ius mihi non esse protectum habere agere: nec esse aequum damnum me pati recisis a te meis tignis. aliquid est dicendum ex rescripto imperatoris Seueri, qui ei, per cuius domum traiectus erat aquae ductus citra seruitutem, rescripsit iure suo posse eum intercidere, et merito: interest enim, quod hic in suo protexit, ille in alieno fecit. Si nauis tua impacta in meam [B. 53, 2, 5] scapham damnum mihi dedit, quae sit, quae actio mihi competenteret. et ait Proculus, si in potestate nautarum fuit, ne id accideret, et culpa eorum factum sit, lege Aquilia cum 10 nautis agendum, quia parui refert nauem immittendo aut serraculum ad nauem ducendo an tua manu damnum dederis, quia omnibus his modis per te damno adficio: sed si fune rupto aut cum a nullo regeretur nauis incurrisset, cum domino agendum non esse. Item Labeo scribit, si, cum uentorum nauis impulsa esset in funes anchorarum alterius et nautae funes praecidissent, si¹ nullo alio modo nisi praecisis funibus explicare se potuit, 15 nullam actionem dandam. idemque Labeo et Proculus et circa retia piscatorum, in quae nauis piscatorum² inciderat, aestimarunt. plane si culpa nautarum id factum esset, lege Aquilia agendum. sed ubi damni iniuria agitur ob retia, non piscium, qui ideo capti non sunt, fieri aestimationem, cum incertum fuerit, an caperentur. idemque et in uenatoribus et in ancubibus probandum. Si nauis alteram contra se uenientem obruisset, aut in gubernatorem aut in ducatorem actionem competere damni iniuriae Alfenus ait: sed si tanta uis nauis facta sit, quae temperari non potuit, nullam in dominum dandam actionem: sin autem culpa nautarum id factum sit, puto Aquiliæ sufficere. Si funem quis, quo religata nauis erat, praeciderit, de nave quae periit in factum agendum. Hac actione ex hoc [B. 60, 8, 29] legis capite de omnibus animalibus laecis, quae pecudes non sunt, agendum est, ut puta 25 de cane: sed et de apro et leone ceterisque feris et aubus idem erit dicendum. Magistratus municipales, si damnum iniuria dederint, posse Aquiliam teneri. nam et cum pecudes aliquas pignori cepisset et fame eas necauisset, dum non patitur te eis cibaria adferre, in factum actio danda est. item si dum putat se ex lege capere pignus, non ex lege ceperit et res tritas corruptasque reddat, dicitur legem Aquiliam locum habere: quod dicendum 30 est et si ex lege pignus cepit. si quid tamen magistratus aduersus resistentem violentius fecerit, non tenebitur Aquiliam: nam et cum pignori seruum || cepisset et ille se suspende- q. 15 f. 152 rit, nulla datur actio. Haec uerba: 'quanti in triginta diebus proximis fuit', etsi non habent 'plurimi', sic tamen esse accipienda constat.

PAULUS libro uicensimo secundo ad edictum. Qui occidit adulterum deprehensum seruum alienum, hac lege non tenebitur. Pignori datus seruus si occisus sit, debitori actio competit. sed an et creditori danda sit utilis, quia potest interesse eius, quod debitor soluendo non sit aut quod item tempore amisit, quaeritur. sed hic³ iniquum est et domino et creditori eum teneri. nisi si quis putauerit nullam in ea re debitorem iniuriam passurum, cum prosit ei ad debiti quantitatem et quod sit amplius consecuturus sit ab eo, uel ab initio in id, quod amplius sit quam in debito, debitori dandam actionem: et ideo in his casibus, in quibus creditori danda est actio propter inopiam debitoris uel quod item F[P(VLU)]

¹ si det. ² piscatorum det. (Hal.) ³ hic] hoc?

4 iniuriae PU 8 impacta F¹ 11 aut om. P^oV | serraculum] F¹PU, seraculum L, seruaculum F¹V?: ὡςπερ ἐν χειρὶ ἡ κόντω γημώ-
cantec B male, cum intellegatur gubernaculum ita directum ut nauis in scapham impingat
12 dederit F¹ | dunno F¹ 13 a om. P^o |
incipisset F¹ 17 aestimarum F, aestima-
uerunt f, extimauerunt V | eset] est PVU,
om. L 18 non 'ob' piscium F¹ 21 in duca-
torem] ἡ ο πρωρεὺc B 22 nauis PVLU

23 culpamautarum F (em. f) | quo] qua F¹
24 actionem F¹L 25 puta ut F¹LU 26 abi-
bus F¹ 27 teneri] καὶ ἐν φάκτῳ γάρ οὐδα
sequentibus praemittunt BS (Doroth.), ut for-
tassee post teneri exciderit ex facto scio 28 ci-
uaria F¹P 31 ceperit P¹U, accepit L
32 et cum] etsi cum P^oVU 37 creditori]
ereditari F¹ 39 in eam rem PVLU 40 pas-
sum PVU | quod sit] F, quod si P^oLU, quod
P¹V

amisit, creditor quidem usque ad modum debiti habebit Aquilae actionem, ut pro sit hoc debitori, ipsi autem debitori in id quod debitum excedit competit Aquilae actio. Si quis alienum uinum uel frumentum consumps erit, non uidetur damnum iniuria dare ideoque utilis danda est actio. In hac quoque actione, quae ex hoc capitulo oritur, dolus et culpa puniatur: ideoque si quis in stipulam suam uel spinam comburendae eius causa ignem immis erit et ulterius euagatus et progressus ignis alienam segetem uel vineam laeserit, requiram us, num imperitia eius aut negligenter id accidit, nam si die uentoso id fecit, culpas reus est (nam et qui occasionem praestat, damnum fecisse uidetur): in eodem crimin e est et qui non obseruanit, ne ignis longius procederet. At si omnia quae oportuit obseruanit uel subita uenti longius ignem produxit, caret culpa. Si uulneratus fuerit seruus non mortifere, negligenter autem perierit, de uulnerato actio erit, non de occiso.

31 IDEM libro decimo ad Sabinum. Si putator ex arbore ramum cum deiceret [B. 60, 3, 31] uel machinarius hominem praeterirentem occidit, ita tenetur, si is in publicum decidat nec ille proclamauit¹, ut casus eius euitari possit. sed Mucius etiam dixit, si in priuato idem accidisset, posse de culpa agi: culpam autem esse, quod cum a diligente prouideri poterit², non esset prouisum aut tum denuntiatum esset, cum periculum euitari non possit. secundum quam rationem non multum refert, per publicum an per priuatum iter fieret, cum plerumque per priuata loca uolgo iter fiat. quod si nullum iter erit, dolum dumtaxat praestare debet, ne immittat in eum, quem uiderit transeuntem: nam culpa ab eo exigenda non est, cum diuinare non potuerit, an per eum locum aliquis transiturus sit.
20

32 *GAIUS libro septimo ad edictum provinciale. Illud quae situm est, an quod [B. 60, 3, 32] proconsul in furto obseruat quod a familia factum sit (id est ut non in singulos detur poenae persecutio, sed sufficeret id praestari, quod praestandum foret, si id furtum unus liber fecisset), debeat et in actione damni iniuriae obseruari. sed magis uisum est idem esse obseruandum, et merito: cum enim circa furti actionem haec ratio sit, ne ex uno delicto tota familia dominus careat eaque ratio similiter et in actionem damni iniuriae interueniat, sequitur, ut idem debeat aestimari, || praeassertum cum interdum leuior sit haec causa delicti, 1. 1 ueluti si culpa et non dolo damnum daretur. Si idem eundem seruum uulnerauerit, postea deinde etiam occiderit, tenebitur et de uulnerato et de occiso: duo enim sunt delicta. aliter atque si quis uno impetu pluribus uulneribus aliquem occiderit: tunc enim una erit 20 actio de occiso.

33 PAULUS libro secundo ad Plautium. Si seruum meum occidisti, [D. 85, 3, 68 pr. B. 60, 3, 33] non affectiones aestimandas esse puto, ueluti si filium tuum naturalem quis occiderit quem tu magno emptum uelles, sed quanti omnibus ualeret. Sextus quoque Pedius ait pretia rerum non ex affectione nec utilitate singulorum, sed communiter fungi: itaque eum, qui filium naturalem possidet, non eo locupletiorem esse, quod eum plurimo, si alius possideret, redempturus fuit, nec illum, qui filium alienum possideat, tantum habere, quanti eum patri uendere posset. in lege enim Aquilia damnum consequimur: et amisisse dicemur, quod aut F[P(VLU)]

¹ proclamarit? ² quod cum a d. p. poterit] eadem uidentur legisse Graeci (u. i.): cum quod a diligente prouideri potuerit (sic fere add.)?

2 ipsi autem debitori om. P^a 6 euagatus bis P^a | ui'm'neam F^a 8 nam et] nomen F^a 10 uis uulneratus uenti F^a 12 deieceret F^a, deiceret PU 14 uitari P^a | dixit etiam PV 15 de culpa agi culpam) de culpam F^a, agi culpam super m (in culpam), quam litteram sic uidetur deleuisse, add. F^a | culpam ... 16 non possit] non aliter Graeci: ἀμέλεια δὲ ἐστὶ καὶ τὸ μη προγνῶναι ὅπερ ἐπιμελής ἡδύνατο προγνῶναι ἢ τότε ἔκραξεν, ὅτε τὸν κίνδυνον οὐκ ἐνῆν διαφυγεῖν B (Anon.), ἥθυμίαν δὲ ἀγτοῦ νοεῖσθαι, ὅπερ ἔτερος μὲν ἐπιμελής ἡδύνατο παραφύλασσαι ... οὗτος δὲ οὐ

παρεφύλασσεν· εἰ δὲ καὶ ἐπεβόντεν, ὅτε μὴ ἡδύνατο φύγειν τὸν ἐπιρημένον κίνδυνον ὅμοιός εστὶ τῷ μη βοναντι BS (Doroth.) 15 diligenter F^a 16 aut tum] aut tunc PVU, autem L^a 19 exigendi F^a 24 in om. P^a | idem] index F^a 25 ratio] actio P | ne'c ex F^a 26 eaque ratio om. P^a | sequitur ... 27 interdum om. P^a 28 dumnum F^a | eundem om. P^a 33 affectionem aestimandam PVU 34 sextus] lextus F^a | pedius] perius P^a | pr'aetia F^a 36 naturalem] naturaliter F^a | eo] eum PU 38 possit PV

- 1 consequi potuimus aut erogare cogimur. In damnis, quae lege Aquilia non tenentur, in factum datur actio.
- 34 MARCELLUS libro uicensimo primo digestorum. Titio et Seio Stichum legavit: [B. 60, 3, 84] E deliberante Seio, cum Titius uindicasset legatum, Stichus occisus est: deinde Seius repudians legatum. perinde Titius agere possit, ac si soli legatus esset. 5
- 35 ULPIANUS libro octavo decimo ad edictum. quia retro adoreuuisse dominium [B. 60, 3, 85] E ei uidetur:
- 36 MARCELLUS libro uicensimo primo digestorum. nam sicut repudiante legato- [B. 60, 3, 86] E rario legatum heredis est actio perinde ac si legatus non esset, ita huius actio est ac si soli 1 legatus esset. Si dominus seruum, quem Titius mortifere uulnerauerat, liberum et heredem 10 esse iusserit eique postea Maeuius *extiterit heres, non habebit Maeuius* cum Titio legis Aquiliae actionem, scilicet secundum Sabini opinionem, qui putabat ad heredem actionem non transmitti, quae defuncto competere non potuit: nam sane absurdum accidet, ut heres pretium quasi occisi consequatur eius, cuius heres exstitit. quod si ex parte eum dominus heredem cum libertate esse iusserit, coheres eius mortuo eo aget lege Aquilia. 15
- 37 LAUOLENUS libro quarto decimo ex Cassio. Liber homo si iussu alterius manu [B. 60, 3, 87] E iniuriam dedit, actio legis Aquiliae cum eo est qui iussit, si modo ius imperandi habuit: 1 quod si non habuit, cum eo agendum est qui fecit. Si quadrupes, cuius nomine actio esset cum domino, quod pauperiem fecisset, ab alio occisa est et cum eo lege Aquilia agitur, aestimatio non ad corpus quadrupedis, sed ad causam eius (in quo de pauperie actio est) 20 referri debet et tanti damnandus est is qui occidit iudicio legis Aquiliae, quanti actoris interest noxae potius deditio defungi quam titis aestimatione.
- 38 IDEM libro nono epistularum. Si eo tempore, quo tibi meus seruus quem [B. 60, 3, 88] E bona fide emisi seruiebat, ipse a seruo tuo vulneratus est, placuit omnimodo me tecum recte lege Aquilia experiri. 25
- 39 POMPONIUS libro septimo decimo ad Quintum Mucium. Quintus Mucius scri- [B. 60, 3, 89] E bit: equa cum in alieno pasceretur, in cogendo quod praegnas erat elecit: quaerebatur, dominus eius possetne cum eo qui coegisset lege Aquilia agere, quia equam in iciendo¹ 1 reperat. si percussisset aut consulto uehementius || egisset, uisum est agere posse. POM- f. 158 PONTIUS. Quamvis alienum pecus in agro suo quis deprehendit, sic illud expellere debet, 20 quomodo si suum deprehendisset, quoniam si quid² ex ea re damnum cepit, habet proprias actiones. itaque qui pecus alienum in agro suo deprehenderit, non iure id includit, nec agere illud aliter debet quam ut supra diximus quasi suum: sed uel abigere debet sine damno uel admonere dominum, ut suum recipiat. 34
- 40 PAULUS libro tertio ad edictum. In lege Aquilia, si deletum chirographum [B. 60, 3, 40] E mihi esse dicam, in quo sub condicione mihi pecunia debita fuerit, et interim testibus quo- F[P(VLU)]

¹ in iciendo (dett.)? ² si quis?

8 ΜΑΡΚΙΑΝ. B | libro xxx primo PV 4 de-liberante] liberans F: Σέιος δὲ διεκέπτετο BS (Doroth.), κελεύσει τίνος ἔχοντος ἔξογίαν ἐπιτάπτειν B 18 quadrupes cuius] quadruped.. P^a 19 est et cum eo] esset cum eo P^a?V?L 20 pauperiae F(em. f) | actio nem F^a 21 damnan-dis P^a, dampnatus L 23 libro uiii PL | tui F(em. f) 24 tuo om. P^a 27 quod] quo PLU | qu'aerebatur F^a 28 dominus om. P^a 29 si pertulisset P^a 30 deprehendi'sse't F^a, deprehenderit V | sic ... 31 suum deprehendissent (deprehendisset fPVLU) F^aPVLU, om. F^a 31 cepit] coepit Taur. male 32 in] PVLU, et F: ἐν τοις ἴδιοις B 33 sine] fPVLU, siue F: διώκειν αὐτὸν πράως ὄφειλει BS (Doroth.) 34 a'dominum F^a, dapdomi-num L 36 condicione F^a

que id probare possim, qui testes possunt non esse eo tempore, quo condicio extitit, et si summatis re exposita ad suspicionem iudicem adducam, debeam uincere: sed tunc condemnationis exactio competit, cum debiti condicio extiterit: quod si defecerit, condemnationis nullas uires habebit.

- 41 UPIANUS libro quadragensimo primo ad Sabinum. Si quis testamentum de- [B. 60, 3, 41] S leuerit, an damni iniuriae actio competit, uideamus. et Marcellus libro quinto digestorum dubitans negat competere: quemadmodum enim, inquit, aestimatio inhibetur? ego apud eum notaui in testatore quidem hoc esse uerum, quia quod interest eius aestimari non potest, uerum tamen in herede uel legatariis diuersum, quibus testamenta paene chirographa sunt. ibidem¹ Marcellus scribit chirographo deleto competere legis Aquiliae actionem. sed et si quis tabulas testamenti apud se depositas deleuerit uel pluribus praesentibus legerit, utilius est in factum et iniuriarum agi, si iniuriae facienda causa secreta iudiciorum publicauit. Interdum eueniens Pomponius eleganter ait, ut quis tabulas delendo furti non teneatur, sed tantum damni iniuriae, ut puta si non animo furti faciendo, sed tantum damni dandi deleuit: nam furti non tenebitur: cum facto enim etiam animum furis furtum exigit.¹⁵
- 42 IULIANUS libro quadragensimo octavo digestorum. Qui tabulas testamenti [B. 60, 3, 42] S depositas aut alicuius rei instrumentum ita deleuit, ut legi non possit, depositi actione et ad exhibendum tenetur, quia corruptam rem restituerit aut exhibuerit. legis quoque Aquiliae actio ex eadem causa competit: corrupisse enim tabulas recte dicitur et qui eas interleuerit.
- 43 POMPONIUS libro nono decimo ad Sabinum. Ob id, quod ante quam heredi- [B. 60, 3, 43] S tatem adires damnum admissum in res hereditarias est, legis Aquiliae actionem habes, quod² post mortem eius, cui heres sis, acciderit: dominum enim lex Aquilia appellat non utique eum, qui tunc fuerit, cum damnum daretur: nam isto modo ne ab eo quidem, cui heres quis erit, transire ad eum ea actio poterit: neque ob id, quod tum commissum fuerit, cum in hostium potestate esses, agere postliminio reuersus poteris: et hoc aliter [Ep. 4, 8] constitui sine magna captione postumorum liberorum, qui parentibus heredes erunt, non poterit. eadem dicemus et de arboribus eodem tempore furtim caesis. puto eadem dici posse etiam de hac actione³ quod ui aut clam, si modo quis aut prohibitus fecerit, aut apparuerit eum intellegere debuisse ab eis, ad quos ea hereditas pertineret, si rescissent, prohibitum iri.
- 44 UPIANUS libro quadragensimo secundo || ad Sabinum. In lege Aquilia et [B. 60, 3, 44] S f. 15⁴ 1 leuissima culpa uenit. Quotiens sciente domino seruus uulnerat uel occidit, Aquilia dominum teneri dubium non est.
- 45 PAULUS libro decimo ad Sabinum. Scientiam hic pro patientia accipimus, ut [B. 60, 3, 44] S 1 qui prohibere potuit teneatur, si non fecerit. Lege Aquilia agi potest et sanato [B. 60, 3, 45] S 2 uulnerato seruo. Si meum seruum, cum liberum putares, occideris, lege Aquilia teneberis. 3 Cum stramenta ardentina transilirent duo, concurrerunt amboque ceciderunt et alter flamma F[P(VLU)]
- ¹ ibidem] et ibidem? ² quod] quamvis (*notis permutatis*)? ³ hac actione] interdicto (u. t.)?
- 1 esse] ex se *F*¹ | extiterit *fPU* 3 condemnationis exactio] condemnatio *P·V* | conditio continuo extiterit *P·V* 5 primo om. *PV*, libro xxxii *LU* 7 inhibitur] *F·P·U*, inhibitetur *F·V·L*, inhibitetur *fP·V* 9 chirographa *F*⁴ 11 positas *P·V* | deleberit *F* | uel p. p. legerit om. *P*⁵ 12 in factum] non aliter Graeci: τῇ μηδέποτι *BS* (*Doroth. sch. 6*), τῇ ἀγωγῇ τῇ τὸ διπλούν ἀπαιτούσῃ (*ut solet Anonymus in factum actionem Aquilianam designare*) *B* (*Anon.*) | in iniuriae *F*⁶ 13 uenire *P·L*? | agit *P* 13 tenet sed tandem *F*⁷ 15 nam de furti *P* 17 depositi om. *P*⁸ 18 quia c. r. rest. om. *P·V* | restituerit *F*⁹ | aut] autem' *F*²,
- aut si *P·V* | quoque] aquoque *F* (*em. f.*) 19 et qui] ut qui *F*¹ | eas om. *P·V* 21 lib. xiii *PVU* 22 amissum *PV* 29 etiam de hac actione quod ui aut clam] *pro hac actione expectes* interdicto: εἰ δὲ καὶ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΣΕΙ ΤΙC ΔΥΤΟΥC ΕΝ ΤΟΙΟΥΤΩ ΚΑΙΡῷ, καὶ ΟὔΤΩ ΚΑΤέχεται τῷ quod ui aut clam *INTERDICTO BS* (*Doroth.*), τῷ αὖτοῦ καὶ περὶ τῆς ἀγωγῆς . . . καὶ τῆς ήπικα βίᾳ ἢ λάθρᾳ τις ποιήσει *B* (*Anon.*) 30 eab hereditas *F* (*em. f.*), ac hereditas *L* 36 et senato *F·L* 37 teneueris *F* (*em. f.*), tenebris *P* 38 strumenta *F*¹ | ardentiā *F*² | decidierunt *P*

- consumptus est: nihil eo nomine potest agi, si non intellegitur, uter ab utro euersus sit.
 4 Qui, cum aliter tueri se non possent, damni culpam¹ dederint, innoxii sunt: uim enim ui defendere omnes leges omniaque iura permittunt. sed si defendendi mei causa lapidem in aduersarium misero, sed non eum, sed praetereuntem percussero, tenebor lege Aquilia: illum enim solum qui uim infert ferire conceditur, et hoc, si tuendi dumtaxat, non etiam 5 ulciscendi causa factum sit. Qui idoneum parietem sustulit, damni iniuria domino eius tenetur.
- 46 ULPIANUS libro quinquagessimo ad Sabinum. Si uulnerato seruo lege Aqui- [B. 60, 8, 46] S lia actum sit, postea mortuo ex eo uulnere agi lege Aquilia nihilo minus potest.
- 47 IULIANUS libro octagessimo sexto digestorum. Sed si priore iudicio aëstima- [B. 60, 8, 47] S^{*} tione facta, postea mortuo seruo, de occiso agere dominus instituerit, exceptione dolii mali 10 opposita compelletur, ut ex utroque iudicio nihil amplius consequatur, quam consequi de beret, si initio de occiso homine egisset.
- 48 PAULUS libro trigessimo nono ad edictum. Si seruus ante aditam heredita- [B. 60, 8, 48] S tem damnum in re hereditaria dederit et liber factus in ea² re damnum det, utraque actione tenebitur, quia alterius et alterius facti hae res sunt. 15
- 49 ULPIANUS libro nono disputationum. Si quis fumo facto apes alienas fuga- [B. 60, 8, 49] S nerit vel etiam necauerit, magis causam mortis praestitisse uidetur quam occidisse, et ideo 1 in factum actione tenebitur. Quod dicitur damnum iniuria datum Aquilia³ persecui, sic erit accipendum, ut uideatur damnum iniuria datum, quod cum damno iniuriarum attulerit⁴: nisi magna ui cogente fuerit factum, ut Celsus scribit circa eum, qui incendii arcendi gratia 20 uicinas aedes intercidit: nam hic scribit cessare legis Aquiliæ actionem: iusto enim metu ductus, ne ad se ignis perueniret, uicinas aedes intercidit: et siue peruenit ignis siue ante extinctus est, existimat legis Aquiliæ actionem cessare.
- 50 ULPIANUS libro sexto opinionum. Qui domum alienam inuitu domino demolit [B. 60, 8, 50] S et eo loco balneas extruxit, praeter naturale ius, quod superficies ad dominum soli per tinet, etiam damni dati nomine actioni subicitur.
- 51 IULIANUS libro octagessimo sexto digestorum. Ita uulneratus est seruus, ut [B. 60, 8, 51] S eo icta certum esset moriturum: medio deinde tempore heres institutus est et postea ab alio ictus decessit: quaero, an cum utroque de occiso lege Aquilia agi possit. respondit: occidisse dicitur uulgo quidem, qui mortis causam quolibet modo praebuit: sed lege Aquilia 30 is demum teneri uisus est, qui adhibita ui et quasi manu causam mortis praebuisset, tracta uidelicet interpretatione uocis a caedendo et a caede. rursus Aquilia lege teneri existimati sunt non solum qui ita uulnerassent, ut confestim uita priuarent, sed etiam hi, quorum f. 154 ex uulnere certum esset aliquem uita excessurum. igitur si quis seruo mortiferum uulnus infixerit eundemque alias ex intervallo ita percusserit, ut maturius interficeretur, quam ex 35 priore uulnere moriturus fuerat, statuendum est utrumque eorum lege Aquilia teneri. 1 Idque est consequens auctoritati veterum, qui, cum a pluribus idem seruus [Ulp. 1.11 § 2 b.t.] ita uulneratus esset, ut non appareret cuius ictu perisset, omnes lege Aquilia teneri iudi- 2 canerunt. Aestimatio autem perempti non eadem in utriusque persona fiet: nam qui F[P(VLU)]

¹ culpam] quiddam (QUIDAM et CULPAM sibi similia)? ² eadem (u. i.)? ³ Aquiliam (u. i.)?

⁴ fortasse exciderunt talia: fieri autem non potest, ut damnum iniuriarum non attulerit

1 ute[re] ut uter P^a 2 possunt F^b 4 percus- 1 balnea L^aU 26 actione libri | subicitur PV
sero F^c 5 si tuendi dumtaxat] si uenitum 27 octa[no] genaimo F, octauo (om. sexto) LU
taxat F^d 6 qui ideo in eum parietem P^e 29 possint P^f | respondi P 30 uolgo f
14 in rem hereditariam PVU | in ea re] in 32 interprætatione F^g | lege ten.] lega ten.
eadem re Hal.: πάλιν θλάψη [τὰ] τύς κληρο- F^h 33 confessum F | priuare'nt Fⁱ | etiam
μίας πράγματα BS (Doroth.), ζημιώση ἐν τῷ hi quorum ex uulnere assent ut confestim
αὐτῷ πράγματι B (Anon.) 15 h[ab]e[re] res F^j uita priuare sed etiam h (i quorum suppl. f)
16 fu[n]to F^k 17 uide a'tur F^l 18 aquilia] certum esset F 35 infixerit P^mV 36 prior'e'
aquiliam Hal.: τὸ λεγόμενον, ὅτι τὴν ἀδικον Fⁿ, priori P 38 esse't F^o | iudicanerunt]
ζημιῶν ὁ Ἀκογίλιος τιμωρεῖται BS (Doroth.) putauerit cogi et longe absurdius constitui
22 peruenisset P^p 24 ulpianus] FPVLU, add. (cf. p. 292, 7) P^qV, ubi eadem suo loco
τογλ. B, idem Taur. | demolit] FLU, demolitor F^r, detulit P^s 25 balneas] uales P^t, desunt defueruntue 39 peremptio' F^u

prior uulnerauit, tantum praestabit, quanto in anno proximo homo plurimi fuerit repetitis ex die uulneris trecentum¹ sexaginta quinque diebus, posterior in id [Ulp. I 21 § 1 h. t.] tenebitur, quanti homo plurimi uenire poterit² in anno proximo, quo uita excessit, in quo pretium quoque hereditatis erit. eiusdem ergo serui occisi nomine alius maiorem, alias minorem aestimationem praestabit, nec mirum, cum uterque eorum ex diuersa causa et diuersis temporibus occidisse hominem intellegatur. quod si quis absurde a nobis haec constitui putauerit, cogitet longe absurdius constitui neutrum lege Aquilia teneri aut alterum potius, cum neque impunita maleficia esse oporteat nec facile constitui possit, uter potius lege teneatur. multa autem iure ciuilli contra rationem disputandi pro utilitate communi recepta esse innumerabilibus rebus probari potest: unum interim posuisse contentus¹⁰ ero. cum plures trabem alienam furandi causa sustulerint, quam singuli ferre non possent, furti actione omnes teneri existimantur, quamuis subtili ratione dici possit neminem eorum teneri, quia neminem uerum sit eam sustulisse.

52 ALFENUS libro secundo digestorum. Si ex plagiis seruus mortuus esset ne- [B. 60, 3, 53] que id medici inscientia aut domini neglegentia accidisset, recte de iniuria occiso eo agitur.¹⁵

¹ Tabernarius in semita noctu supra lapidem lucernam posuerat: quidam praeteriens eam sustulerat: tabernarius eum consecutus lucernam reposcebat et fugientem retinebat: ille flagello, quod in manu habebat, in quo dolor³ inerat, uerberare tabernarium cooperat, ut se mitteret: ex eo maiore rixa facts tabernarius ei, qui lucernam sustulerat, oculum effoderat: consulebat, num damnum iniuria non uidetur dedisse, quoniam prior flagello percussus¹⁰ esset. respondi, nisi data opera effodisset oculum, non uideri damnum iniuria fecisse, culpam enim penes eum, qui prior flagello percussit, residere: sed si ab eo non prior uapulasset, sed cum ei lucernam eripere uellet, rixatus esset, tabernarii culpa factum uideri.

² In cliuo Capitolino duo plostra onusta mulae ducebant: prioris plostri muliones conuersum plostrum subleuabant, quo facile mulae ducerent: inter⁴ superioris plostrum cessim ire coepit¹⁵ et cum muliones, qui inter duo plostra fuerunt, e medio exissent, posterius plostrum a priore percussum retro redierat et puerum cuiusdam obtruerat: dominus pueri consulebat, cum quo se agere oporteret. respondi in causa ius esse positum: nam si muliones, qui superioris plostrum sustinuissent, sua sponte se subduxissent et ideo factum esset, ut mulae plostrum retinere non possint atque onere ipso retraherentur, cum domino mularum nullam²⁰ esse actionem, cum hominibus, qui conuersum plostrum sustinuissent, lege Aquilia agi L 154 posse: nam nihilo minus eum damnum dare, qui quod sustineret mitteret sua uoluntate, ut id aliquem feriret: ueluti si quis assellum cum agitasset non retinuisse, aequo si quis ex manu telum aut aliud quid immississet, damnum iniuria daret. sed si mulae, quia aliquid reformidassent⁵ et muliones timore permoti, ne opprimerentur, plostrum reliquissent,²⁵ cum hominibus actionem nullam esse, cum domino mularum esse. quod si neque mulae neque homines in causa essent, sed mulae retinere onus nequissent aut cum coniterentur lapsae concidissent et ideo plostrum cessim redisset atque hi quo⁶ conuersum fuisse onus F[P(VLU)]

¹ trecentis (nota male soluta)? ² potuerit? ³ dolo (P⁴: cf. supra p. 276 u. 19)? ⁴ inter del. (cf. u. 26) ⁵ firmant B et BS: recessissent in. ⁶ quod (Hal.)?

¹ uulnerauerit PV | fueri'n't F² 2 trecentum] P, trecentis PVLU 5 praestauit F(em. f.) P 6 intelligitur F¹, inc. P² 7 putauerit c. l. a. constituи om. V afuitque a P: cf. p. 291, 38 9 autem iure] enim in iure P²V, enim iure U, inc. P² 10 posuisse] proposuisse F²PVLU 12 subptili F, subptili f. 14 la8o. B 17 tauernarius F(em. f.) 19 effoderat offoederat F² 20 consulebatur f(s. XV) P²LU⁴ | non uideatur] non uidebitur U, uideretur f(s. XV) 23 tubernarii F(em. f.) 24 capitolino F¹, capitolino F²(em. f.), capitolino L, capitolio V | plustra F¹, om. P² | ducebant] ducebatur F¹ | mulionis F¹ 25 plostrum ori' subl. F¹, in

quo possit latere plostrum more subleuabant: sed lectionem F² confirmant BS (Doroth.): οἱ μογλίωνες τής πρώτης ἀμέντης στραβεῖσαν αὖθιν ἐκόγφιζον | inter superioris F, interim superioris fP²LU, interea pauperes P²: ἀμέχαλασαν οἱ ἡμίονοι· ἐφύγον ἐκ τοῦ μέσου οἱ μογλίωνες BS (Doroth.) 27 obtriberat F | dominos F¹ 30 possent f | onerar e F² 33 aequo... 34 immisisset om. V afuerunt⁵ item a P² 34 quid] quia F² 35 et cu' muliones F², et mulionis P² 37 neque homines... mulae om. P² | coniterentur] F¹, coniterentur F², conerentur P², conarentur P²U, quonantur L 38 hi quo] id PU, ideo L

sustinere nequissent, neque cum domino mularum neque cum hominibus esse actionem. illud quidem certe¹, quoquo modo res se haberet, cum domino posteriorum mularum agi non posse, quoniam non sua sponte, sed percussae retro redissent. Quidam boues uendidit ea lege, uti daret experiundos: postea dedit experiundos: emptoris seruus in experiundo percussus ab altero boue cornu est: quaerebatur, num uenditor emptori damnum praestare deberet. respondi, si emptor boues emptos haberet, non debere praestare: sed si non haberet emptos, tum, si culpa hominis factum esset, ut a boue feriretur, non debere praestari, si uitio bonis, debere. Cum pila complures luderent, quidam ex his seruulum, cum pilam percipere conaretur, impulit, seruus cecidit et crux fregit: quaerebatur, an dominus seruuli lego Aquilia cum eo, cuius impulsu ceciderat, agere potest. respondi non posse, cum casu magis quam culpa uideretur factum.

53 NEKATIUS libro primo membranarum. Boues alienos in angustum locum coegisti [B. 60, 8, 53] *Sf* eoque effectum est, ut deicerentur: datur in te ad exemplum legis Aquilie in factum actio.

54 PAPINIANUS libro trigensimo septimo quaestionum. Legis Aquilie debitori [B. 60, 8, 54] *P* competit actio, cum reus stipulandi ante moram promissum animal uulnerauit: idem est et si occiderit animal. quod si post moram promissoris qui stipulatus fuerat occidit, debitor quidem liberatur, lege autem Aquilia hoc casu non recte experietur: nam creditor ipse sibi potius quam alii iniuriam fecisse uidetur.

55 PAULUS libro uicensimo secundo quaestionum. Stichum aut Pamphilum pro- [B. 60, 8, 55] *P* misi Titio, cum Stichus esset decem milium, Pamphilus uiginti: stipulator Stichum ante moram occidit: quaececum est de actione legis Aquilie. respondi: cum uiliorem occidisse proponitur, in hunc tractatum nihilum differt ab extraneo creditor. quanti igitur fiet aestimatio, utrum decem milium, quanti fuit occisus, an quanti est, quem necesse habeo dare, id est quanti mea interest? et quid dicemus, si et Pamphilus decesserit sine mora? iam² pretium Stichi minuetur, quoniam liberatus est promissor? et³ sufficiet fuisse pluris cum occideretur uel intra annum. hac quidem ratione etiam si post mortem Pamphili intra annum occidatur, pluris uidebitur fuisse.

56 IDEM libro secundo sententiarum. Mulier si in rem uiri damnum dederit, pro [B. 60, 8, 56] *P* tenore legis Aquilie conuenit.²⁹

57 LAUOLENUS libro sexto ex posterioribus Labeonis. Equum tibi commodani: [B. 60, 8, 57] *A* in eo tu cum equitares et una complures equitarent, unus ex his irruit in equum teque f. 155 deicit et eo casu crara equi fracta sunt. Labeo negat tecum ullam actionem esse, sed si equitis culpa factum esset, cum equite: sane non cum equi domino agi posse. uerum puto.

III.

R DE HIS, QUI EFFUDERINT UEL DEIECERINT R

1 UPLANUS libro uicensimo tertio ad edictum. Praetor ait de his, qui deiecerint [B. 60, 4, 1] *E* uel effuderint: 'Unde in eum locum, quo uolgo iter fiet uel in quo consistetur, deiectum *F* [*P(VLU)*]'

¹ certum esse? ² an (*u. i.*)? ³ at (*u. i.*)?

3 boues] uobes *F* (*em. f.*) 4 experiundos om. *P* | seru. empt. *PVL* 6 boues] uones *F*, boues *F* | debere] debet *P* | 7 debere] deberet *P* | 13 deicerentur *F*, eicerentur *LU* 15 actionem⁴ *F* | animali⁵ *F* | uulnerauerit *PVLU* 16 fuerit *PVU* 20 pamphilum *F* (*em. f.*): ó μὲν Στίχος ἄλιος ἢν δέκα ποικιλάτων, οὐ δέ Πάμφιλος κ' *BS* (*Doroth.*) 23 milium *del.* *F*, *om.* *L* 24 iam pretium stichi minuetur, quoniam liberatus est promissor] pro iam expectes num (*Hal.*) uel an: μὴ μερούται τὸ τίμιμα τοῦ Στίχου· λοιπὸν γάρ εἰς σύδεν ὁ ἀνελῶν τὸν Στίχον καταδικάζεται τελεγινάστος καὶ τοῦ Πάμφιλου, ἀλλὰ μόνον

τῆς ἐπὶ τῷ Στίχῳ ἐνοχῆς ἐλεγθεροῦμαι (*cod. ἐλεγθεροῦται*) *BS* (*Doroth.*) 25 et sufficiet opponi haec praecedentibus intellexit *Dorotheus*, nam sic pergit: ἀλλὰ ταῦτα ὡς ἐν τρακτάτῳ εἰπών ὁ Παῦλος ἀντιτίθειν ἔστι, διὰ καὶ ἐτελεγίνησεν ὁ Πάμφιλος, ἔτι σκοπούμεν (= sufficiet) πόσου ἄλιος ἢν ὁ Στίχος ὅτε ἀνηρέθη: recte igitur pro et proposuit Krueger at 27 uidentur *P* | 29 conuenienteretur primo emendauit, postea conuenit restituit *F* | 30 ex posteriorum *P* | a'equum *F* | 31 complures *fPLU*, cum plures *F* | irruit *F* | 32 eo] hoc *P* | *VLU*, inc. *P* | 33 equiti's⁶ *F* | 35 dei- cerint ind. *F*

uel effusum quid erit, quantum ex ea re damnum datum factumue erit, in eum, qui ibi habitauerit, in duplum iudicium dabo. si eo ictu homo liber perisse dicetur, quinquaginta aureorum iudicium dabo. si uiuet nocitumque ei esse dicetur, quantum ob eam rem aequum iudicii uidebitur eum cum quo agetur condemnari, tanti iudicium dabo. si seruus incidente domino fecisse dicetur, in iudicio adiciam: aut noxam¹ dedere.' Summa cum utilitate id praetorem edixisse nemo est qui neget: publice enim utile est sine metu et periculo per itinera commeari. Parui autem interesse debet, utrum publicus locus sit an uero priuatus, dummodo per eum uolgo iter fiat, quia iter facientibus prospicitur, non publicis niis studetur: semper enim ea loca, per quae uolgo iter solet fieri, eandem securitatem debent habere. ceterum si aliquando uulgas in illa via non commeabat et tunc deiectum quid² uel effusum, cum adhuc secreta loca essent, modo coepit commeari, non debet hoc edicto teneri. Quod, cum suspenderetur, decidit, magis deiectum uideri, sed et quod suspensum decidit, pro deiecto haberi magis est. proinde et si quid pendens effusum sit, quamuis nemo hoc effuderit, edictum tamen locum habere dicendum est. Haec in factum actio in eum datur, qui inhabitat, cum quid deiceretur uel effunderetur, non in dominum aedium: culpa enim penes eum est. nec adicitur culpae mentio uel infatiationis, ut in duplum detur actio, quamvis damni iniuriae utrumque exiget. Sed cum homo liber periret, damni aestimatio non fit in duplum, quia in homine libero nulla corporis aestimatio fieri potest, sed quinquaginta aureorum condemnatio fit. Haec autem uerba 'si uiuet nocitumque ei esse dicetur' non pertinent ad damna, quae in rem hominis liberi facta sunt, si forte uestimenta eius uel quid aliud scissum corruptum est, sed ad ea, quae in corpus eius admittuntur.

Si filius familias cenaculum conductum habuit et inde deiectum uel effusum quid sit, de peculio in patrem non datur, quia non ex contractu uenit: in ipsum itaque filium haec actio competit. Cum seruus habitator est, utrum noxalis actio danda sit, quia non est ex negotio gesto? an de peculio, quia non ex delicto serui uenit? neque enim recte serui dicitur noxa, cum seruus nihil nocuerit. sed ego puto impunitum seruum esse non oportere, sed extra ordinem officio iudicis corrigendum. Habitare autem dicimus uel in suo uel in conducto uel gratuito. hospes plane non tenebitur, quia non ibi habitat, sed tantisper hospitatur, sed is tenetur, qui hospitium dederit: multum autem interest³ inter habitatorem et hospitem, quantum interest inter domicilium || habentem et peregrinamtem. Si plures in f.¹⁵⁵ eodem cenaculo habitent, unde deiectum est, in quemuis haec actio dabitur,

2 GAIUS libro sexto ad edictum prouinciale. cum sane impossibile est scire, quis [B. 60, 4, 1] E deieciisset uel effudisset,

3 UPLIANUS libro uicensimo tertio ad edictum. et quidem in solidum: sed [B. 60, 4, 1, 2] E si cum uno fuerit actum, ceteri liberabuntur 25

4 PAULUS libro nono decimo ad edictum. perceptione, non litis contestatione, praestatur partem damni societatis iudicio uel utili actione ei qui soluit.

5 UPLIANUS libro uicensimo tertio ad edictum. Si uero plures diuiso inter se [B. 60, 4, 5] E cenaculo habitent, actio in eum solum datur, qui inhabitabat eam partem, unde effusum est. Si quis gratuitas habitationes dederit libertis et clientibus uel suis uel uxoris, ipsum eorum nomine teneri Trebatius ait: quod uerum est. idem erit dicendum et si quis amicis

F[P(VLU)]

¹ noxae (edd.)? ² est ins. ³ multum autem interest] interest autem (u. i.)?

1 qui habitauerit P^a 3 ei esse F^b 5 utilitati F^c 7 locus om. P^d 8 uiuis F^e 11 cum ad et tunc deiectum quid ue huc F, eum ad (om. huc) L 14 effunderit P^f est] fLU, est dictum F, est haec in in litura P^g: χώρα τῷ έλικτῳ BS (Doroth.), χώρα τῷ νόμῳ B (Anon.) 15 deiceretur FP^hU | dominium Fⁱ, inc. P^j 17 exiget] FP^kL, exigit V, exigat P^lU 19 uiuet F^m, uiuit L | ei om. Pⁿ 20 damnum F^o 21 sed ad ea] PVLU, sed ea F 23 patre P^p 24 ex] fPVLU, et F: ἐπειδὴ οὔτε συνάλλαγμα οὔτε ἀμάρτημα ἔστι B (Anon.) 28 tenetur PV 29 hospitium P^q | multum autem interest ... 30 quantum interest] διαφορὰ γάρ ἔστι ... δοῦλος ἔστι BS (Doroth.) 31 deiectum] fPVLU, adiectum F | danitur F^r 32 impossibile F (om. f) 34 ad edictum prouinciale P, ad sabinum L 37 a inctione F, actionem P^s 39 habuit F 41 et om. P

seis modica hospitiola distribuerit. nam et si quis cenaculariam exercens ipse maximam partem cenaculi habeat, *solum tenebitur*: sed si quis cenaculariam exercens¹ modicum sibi hospitium retinuerit, residuum locauerit pluribus, omnes tenebuntur quasi in hoc cenaculo habitantes, unde deiectum effusum est. Interdum tamen, quod sine captione actoris fiat, oportebit praetorem aequitate motum in eum potius dare actionem, ex cuius cubiculo uel exedra deiectum est, licet plures in eodem cenaculo habitent: quod si ex mediano² cenaculi quid deiectum sit, uerius est omnes teneri. Si horrearius aliquid deiecerit uel effuderit aut conductor apothecae vel qui in hoc dumtaxat conductum locum habebat, ut ibi opus faciat vel doceat, in factum actioni locus est, etiam si quis operantium deiecerit uel effuderit uel si quis discentium. Cum autem legis Aquiliae actione propter hoc quis condemnatus est, merito ei, qui ob hoc³, quod hospes uel quis aliis de cenaculo deiecit, in factum dandam esse Labeo dicit aduersus deiectorem, quod uerum est. plane si locauerat deiectori, etiam ex locato habebit actionem. Haec autem actio, quae competit de effusis [Pon. 24, 22] et deiectis, perpetua est et heredi competit, in heredem nero non datur. quae autem de eo competit, quod liber periisse dicetur, intra annum dumtaxat competit, neque in heredem 15 datur neque heredi similibusque personis: nam est poenalis et popularis: dummodo sciamus ex pluribus desiderantibus hanc actionem ei potissimum dari debere cuius interest uel qui affinitate cognatione defunctum contingat. sed si libero nocitum sit, ipsi perpetua erit actio: sed si alias uelit experiri, annua erit haec actio, nec enim heredibus iure hereditario competit, quippe quod in corpore libero damni datur, iure hereditario transire ad successores non debet, quasi non sit damnum pecuniarium, nam ex bono et aequo oritur. [(Pon.)]

6 Praetor ait: Ne quis in suggruenda protectus supra eum locum, qua nolgo iter fiet inue quo consistetur, id positum habeat, cuius casus nocere cui possit. qui aduersus ea fecerit, in eum solidorum decem in factum iudicium dabo. si seruus insciente domino fecisse di F[P(VLU)]

¹ quis cenaculariam exercens del. (u. i.) ² ita etiam Graeci (u. i.): maeniano (uir doctus apud Dirkesnum s. u.)? ³ ita etiam Graeci (u. i.): cum autem legis Aquiliae actione propter hoc quis tenetur, merito ei, qui ob hoc condemnatus est?

1 hospicia P | distribueret P, distribuit LU | tiola distribuerit nam et si quis cenacula bis F^a 2 habeat PV hoc loco et in repetitione F (uide mos), habebat F hoc loco LU | solus tenebitur] solus tenebitur sed et si hospitaculi (hospitiola f) habeat solus tenebitur sed si quis cenacula (sic) ipse solus aequa tenebitur F (sed si quis . . . tenebitur del. f), solus tenebitur sed et si hospitalia habeat (habeat om. P^a, habebat P^b U) ipse solus aequa (aequa om. L) tenebitur PVLU, et ignorant illa Graeci cum Anonymus: καὶ ὁ ἐνοικιόλογος οἰκῶν ἐν τῷ μείζονι μέρει εἰ δὲ πικρὸν μέρος κρατίσας τὸ λοιπὸν ἐμίσθωσε πλεῖσι, πάντες ἐνέχονται τὸν Cyrillos: ἐνοικιόλογος εἰ μὲν τὸ μείζον μέρος τοῦ οἴκου ἀγύτῳ παρακάταχη, ἀγύτος κατέχεται εἰ δὲ μικρὸν μέρος, οἱ ἐνοικούντες Florentinam lectio nem ortam crediderim ex tali: cenacula habebat solus tenebitur sed et si acili habeat solus tenebitur sed si quis cenacul | solus tenebitur sed si quis cenaculariam, uerbiis iisdem errore consuetu bis terus male repetit: quem errorrem librarius posterior dum emendare studet auerit, ex vocabulis imperfectis (cenaculi et cenacul(ariam) effingens monstra illa hospitaculi et cenacula et cum ter scriptum esset solus tenebitur tertio loco addens de suo uerba ipse et aequa. uerba autem quis cenaculariam

exercens cum et ipsa male intrusa sint ex u. 1, tamen non librarius ea addidit, sed qui compilauit digesta 3 hoc cenac. F^a 5 oportebat P 6 mediano¹ F, med. cenaculo PVLU: ἀπὸ τοῦ μέρος B (Anon.) coll. sch. ad l. 5 pr.: εἰ δὲ μεσαίατος ἡν, τότε πάντες ἐνέχονται 8 conduceantur F 10 cum autem legis Aquiliae actione est.] idem legerunt Graeci: καὶ καταδικασθέντες τῷ Ἀκογιλίῳ ἔχογι κατὰ τῶν ψιψάντων ἴμφακτούμ cum adnotatione: πῶς δὲ καταδικάζονται τῷ Ἀκογιλίῳ καὶ οὗ τῷ ἐκ τοῦ παρόντος νόμου ἴμφακτούμ 11 deiecit] deiecit dampnatus est U (10 actione . . . 13 effusis et in litura a m. 2 P) 12 ue'rerum F^a 18 locata F^a | habebat U 15 neque in heredem datur neque heredi similibusque personis] neque personis rel. om. F, neque in heredem sed nec heredi similibusque personis datur PVU, omnibus aequa personis L: καὶ οὕτε κληρονόμοις οὔτε κατὰ κληρονόμων διδοται B et Pon.: supplementa tradita ita mutauit, ut ne duo hiatus fiant pro uno et adsit homocotyledon 17 qui ad affinitatem P 18 contingit F^a PL | liberi F^a | sit] sic P^a | ipsi . . . 19 annua om. P 19 nec non P^a 20 ad successionem P^a 21 et aequo] fPVLU, et quo F 22 suggruenda PLU, suggruenda F| protecto uel P | qua] quo P^aV | inue] uel in PV

7 'cetur, aut noxae dedi iubebo.' Hoc edictum superioris portio est: consequens etenim fuit praetorem etiam in hunc casum prospicere, ut, si quid in his partibus aedium periculose f. 156
 8 positum esset, non noceret. Ait praetor: 'ne quis in suggrunda protectore.' haec uerba
 9 'ne quis' ad omnes pertinent nel inquilinos uel dominos aedium, siue inhabitent siue non,
 10 habent tamen aliquid expositum his locis. 'Supra eum locum, qua uolgo iter fieret² inue 5
 'quo consistetur, id positum habeat' accipere debemus positum siue in habitationis uel
 11 cenaculi, siue etiam in horre nel cuius alterius aedificii³. Positum habere etiam is recte
 uidetur, qui ipse quidem non posuit, uerum ab alio positum patitur: quare si seruus po-
 suerit, dominus autem positum patiatur, non noxali iudicio dominus, sed suo nomine tem-
 12 bitur. Praetor ait 'cuius casus nocere posset'. ex his uerbis manifestatur non omne quid- 10
 quid positum est, sed quidquid sic positum est, ut nocere possit, hoc solum prospicere
 praetorem, ne possit nocere: nec spectamus⁴ ut noceat, sed omnino si nocere possit, edicto
 locus sit⁵. coercetur autem, qui positum habuit, siue nocuit id quod positum erat siue non
 13 nocuit. Si: id quod positum erat deciderit et nocuerit, in eum competit actio qui posuit,
 non in eum qui habitauerit⁶, quasi haec actio non sufficiat, quia positum habuisse non 15
 utique uidetur qui posuit, nisi uel dominus fuit aedium uel inhabitator. nam et cum pictor
 in pergula clipeum uel tabulam expositam habuisse et excidisset et transeuati damni
 quid dedisset, Seruus respondit ad exemplum huius actionis dari oportere actionem: hanc
 enim non competere palam esse, quia neque in suggrunda neque in protecto tabula fuerat
 posita. idem seruandum respondit et si amphora ex reticulo suspensa decidisset et damni⁷ se
 18 dedisset, quia et legitima et honoraria actio deficit. Ista autem actio popularis est et heredi-
 similibusque competit, in heredes autem non competit, quia poenalis est.

6 PAULUS libro nono decimo ad edictum. Hoc edictum non tantum ad ciuitates [B.60, 4, 6] E
 1 et uicos, sed et ad uias, per quas uolgo iter fit, pertinet. Labeo ait locum habere hoc
 2 edictum, si interdiu deiectum sit, non nocte: sed quibusdam locis et nocte iter fit. Habi- 25
 3 tator suam suorumque culpam praestare debet. Si de naue deiectum sit, dabitur actio [B]
 utilis in eum qui naui praepositus sit.

7 GAIUS libro sexto ad edictum prouinciale. Cum liberi hominis corpus ex eo, [B.60, 4, 7] E
 quod deiectum effusumque quid erit, laesum fuerit, index computat mercedes medicis pra-
 stitas ceteraque impendia, quae in curatione facta sunt, praeterea operarum⁸, quibus caruit se
 aut cariturus est ob id, quod inutilis factus est. cicatricum autem aut deformitatis nulla
 fit aestimatio, quia liberum corpus nullam recipit aestimationem.

F[P(VLU)]

¹ aut idem dari ins. ² fieret? ³ protectio ins. ⁴ expectamus (u. i.)? ⁵ sit] est?
⁶ qui posuit non in eum qui habitauerit] firmant Graeci (u. i.): qui habitauerit non in eum
 qui posuit (Cuiacius)? praeterea crediderim post posuit ins. talia: itaque utilis danda erit in eum
 qui posuit ⁷ quid ins. (V⁴) ⁸ aestimationem ins. quamquam abest etiam a loco simili Inst. 4, 5, 1

1 superioris portio est] superiori P^aV, super-
 rioris L | etenim fuit] est etenim fuit P^a
 2 casum om. P^a 3 esset et non P | sug-
 gruenda F 4 pertinet P 5 habent] habi-
 tent P, ins. L | inue] uel in PVL 6 habi-
 tationes F¹, habitationibus PVU, habitacio-
 nembus L 7 cenaculis PVL | horreis
 PVL 8 posuit uidetur uerum (7 positum
 ... 8 non om.) P^a 9 autem ... dominus
 om. F² | patiatur om. P^a | dominus om. PV
 10 possit PVL 11 sed ... est ut om. P^a,
 sed quidquid sic positum est om. U 12 spec-
 tamus] expectamus Ruckerus cum B: οὐ πε-
 πίμονειν ἵνα βλάψῃ B 13 sit] FU, fit PL |
 id] si id P, sed si uid. esse a m. 2 | quod
 positum est (id quod positum est om. LU)
 siue non nocuit si id quod positum erat de-
 ciderit et nocuerit in eum PVL; quae re-
 tinui, etsi conjectura inuenta uidentur esse: quod

positum erat deciderit et nocuerit in eum bis
 F² (interpoeta siue non nocuit si id quod
 positum erat absent a F): εὰν τὸ κρεά-
 μενον πεccón βλάψῃ B (Anon.), ubi deest comma
 coercetur ... siue non nocuit 14 in eum
 competit actio seq.] eadem Graeci: οὐ κατὰ τοῦ
 οἰκισαντος διάσται ἀρωγῆ, ἀλλὰ κατὰ τοῦ
 τεθεικότος· οὐ γάρ παρούσα ιμφάκτουμ σύκη ἀρκεῖ
 πρὸς τὴν zhμian B (Anon.) 15 positum]
 F^aP^aL, posito F | habuisse P^a 19 su-
 gruēnda F² 21 actio ... 22 poenalis est
 que competit popul. est rel. om. V similiterque
 fuit in P 22 heredes] F, heredem F²P^aL:
 ἀρμόζει διαδόχοις, οὐ μήν κατὰ καμπονόμων B
 24 iter f u'lt F²: Λ' ων τὸ πλῆθος παρέρχεται B
 25 intra diem P, interdum V, inter diem LU |
 iter fit] erit iter PV 26 suorumque] suorum
 PV 31 capiturus F 32 quia liber P

III.

R DE NOXALIBUS ACTIONIBUS R

ESA

- 1 GAIUS libro secundo ad edictum prouinciale. Noxales actiones appellantur, [B.60, 5, 1] E^{*} quae non ex contractu, sed ex noxa atque maleficio seruorum aduersus nos instituntur: quarum actionum uis et potestas haec est, ut, si damnati fuerimus, liceat nobis deditio 5 ipsius corporis quod deliquerit euitare litis aestimationem.
- 2 ULPIANUS libro octavo decimo ad edictum. Si seruus sciente domino occidit, [B.60, 5, 2] E^{*} in solidum dominum obligat, ipse enim uidetur dominus occidisse: si autem insciente, noxalis est, nec enim debuit ex maleficio serui in plus teneri, quam ut noxae cum dedat.
- 1 Is qui non prohibuit, siue dominus manet siue desit esse dominus, hac actione tenetur: 10 | sufficit enim, si eo tempore dominus, quo non prohibeat¹, fuit, in tantum, ut Celsus putet, f. 156' si fuerit alienatus seruus in totum uel in partem uel manumissus, noxam caput non sequi: nam seruum nihil delinquisse, qui domino iubenti obtemperauit. et sane si fuisse, potest hoc dici: si autem non prohibuit, quemadmodum factum serui excusabimus? Celsus tamen differentiam facit inter legem Aquiliam et legem duodecim tabularum: nam in lege anti- 15 qua, si seruus sciente domino furtum fecit uel aliam noxam commisit, serui nomine actio est noxalis nec dominus suo nomine tenetur, at in lege Aquilia, inquit, dominus suo no- nome tenetur, non serui. utriusque legis reddit rationem, duodecim tabularum, quasi uo- luerit seruos dominis in hac re non obtemperare, Aquilliae, quasi ignouerit seruo, qui do- mino paruit, periturus si non fecisset. sed si placeat, quod Iulianus libro octagensimo sexto 20 scribit 'si seruus furtum faxit noxiame nocuit' etiam ad posteriores leges pertinere, poterit dici etiam serui nomine cum domino agi posse noxali iudicio, ut quod detur Aquilia aduersus dominum, non seruum excuset, sed dominum oneret. nos autem secundum Iulianum probauimus, quae sententia habet rationem et a Marcello apud Julianum probatur. 24
- 3 Idem libro tertio ad edictum. In omnibus noxalibus actionibus, ubicumque [B.60, 5, 3, 4] E^{*} scientia exigitur domini, sic accipienda est, si, cum prohibere posset, non prohibuit: aliud est enim auctorem esse seruo delinquenti, aliud pati delinquere.
- 4 PAULUS libro tertio ad edictum. In delictis seruorum scientia domini quem- [B.60, 5, 4] E^{*} admodum accipienda est? utrum cum consilio? an et si uiderit tantum, quamvis prohibere non potuerit? quid enim si ad libertatem proclamans domino sciente faciat aut qui con- 20 temnat dominum? uel cum trans flumen sit seruus, uidente quidem, sed inuito domino noxiame noceat? rectius itaque dicitur scientiam eius accipendam, qui prohibere potest: et 1 hoc in toto edicto intellegendum est circa scientiae uerbum. Si extraneus seruus sciente me fecerit cumque redemero, noxalis actio in me dabitur, quia non uidetur domino sciente 2 fecisse, cum eo tempore dominus non fuerit. Cum dominus ob scientiam teneatur, an 25 serui quoque nomine danda sit actio, uidendum est: nisi forte praetor unam poenam a domino exigi voluit. ergo dolus serui impunitus erit? quod est iniquum: immo utroque 3 modo dominus tenebitur, una autem poena exacta, quam actor elegerit, altera tollitur. Si F[P(VLU)]

¹ prohibebat (Hol.)?

3 prouincialibus F^a 5 potestates P^a, po-
testatis U 9 dedit F^x 11 putet et si PV,
putat et si U 13 seruus n. d. P^aV^a, ser-
uus n. d. uidetur V^x | qui] PVLU, om. F:
οὐδὲ γάρ ἡμαρτεῖ οἰκέτης οἱ κελεύοντος τοῦ
δεσπότου πειθεῖς BS (Steph.) 15 antiqua-
si seruus] xii tabularum quando quasi seruus
(om. seruus quasi P^aU) PVU, xii tabularum
seruus (om. si) L 18 rationem] tradicionem
P^a | uoluerit: F^x 19 ignouerit] P^aL cum
BS (Steph.): οἱ δέ Ἀκογίλιος συγγινώσκει τῷ
οἰκέτῃ πειθομένῳ τῷ δεσπότῃ et B: (τοῦ νόμου)

συγγινώσκοντος αὐτοῖς πειθαρχοῦσιν, ignorau-
rit FP^aU | qui] cum P^aV 20 si placeat]
placet PVU | ab iulianus l inc. P | octa-
gensimo F 21 facit PVLU | noxiame] noxiame BS (Steph.), ubi τὰ ρήματα τοῦ διω-
δεκατέτοντος si s. f. f. n. ue nocuit laudantur La-
tine, uel noxiame PV 22 dici] dicit PVLU |
datur PVLU 24 prouabimus F^x, probabimus
F^x | marcello] marillo P^a 30 qui] quid si PVU |
condemnat FL 32 recte P^aV | prohiberi
F (om. f) L 33 intellegindum F^x 34 dabitur]
ditabitur P^a | uidebitur PVL 38 quem P^a

detracta noxae deditio quasi cum conscientia domino actum sit, qui non erat conscientius: absolutione facta et finito iudicio amplius agendo cum noxae deditio exceptions rei iudicatae summouebitur, quia res in superius iudicium deducta et finita est. donec autem prius iudicium agitatur, licentia agenti est, si eum de scientia domini arguenda paeniteat, tunc ad noxalem causam transire. contra quoque si cum eo qui scit cum noxae deditio actum sit, amplius in dominum detracta noxae deditio danda actio non est: in ipso autem iudicio si voluerit et scientiam domini arguere, non est prohibendus.

- 5 ULPLANUS libro tertio ad edictum. Si plurimum seruus deliquerit omnibus igno- [B. 60, 5, 5] E
rantibus, noxale iudicium in quemuis habitur: sed si omnibus scientibus, quiis eorum tenebitur detracta noxae deditio, quemadmodum si plures delinquissent, nec altero con- 10 uento alter liberabitur: sed si alter scit, alter ignorauit, qui scit detracta noxae deditio 1 conuenit, qui nescit, cum noxae deditio. Differentia autem harum actionum non solum illa est, quod qui scit in solidum tenetur, uerum illa quoque, quod, siue alienauerit seruum qui scit siue manumiserit siue decesserit seruus, dominus tenetur: sed si ipse dominus de- 15 cesserit, heres eius non tenetur.
- 6 IDEM libro octavo decimo ad edictum. Sed et ipse seruus manumissus tenetur. [B. 60, 5, 6] E'
7. IDEM libro tertio ad edictum. Noxalis autem non alias datur, nisi apud me [B. 60, 5, 7] E
sit seruus: et si apud me sit, licet eo tempore non fuit, quo delinquebat, teneor, et heres 1 meus tenetur, si noxius uiuat. Pomponius ait, si emptor serui noxali conuentus sit, uendi- 20 torem, quo sciente factum est, conueniri iam non posse.
- 8 IDEM libro trigensimo septimo ad edictum. Si seruus communis furtum fecerit, [B. 60, 5, 8] S
quiis ex dominis in solidum noxali iudicio tenetur: eoque iure utimur. sed non alias poterit is qui conuentus est euadere litis aestimationem, nisi in solidum noxae dederit seruum, nec ferendus est, si partem dedere fuerit paratus. plane si propter hoc, quod socii dedere parati non fuerint, in solidum fuerit condemnatus, communii diuidendo uel familiae 25 enciscundae iudicio aduersus eos experietur. ante noxale sane iudicium acceptum poterit sua parte cedendo securitatem consequi, ne necesse habeat suspicere iudicium: quamquam quis possit dicere eueniare, ut, dum pars eius data¹ amittat actionem: dominus enim pro parte factus non potest cum socio noxali experiri. fortassis nec communi diuidendo agere possit eius maleficii nomine, quod ante communionem admissum est: quod si non potest, so- 30 uidenti iniuria adficietur. sed melius est dicere, competere ei communi diuidendo iudicium.
- 9 PAULUS libro trigensimo nono ad edictum. Si communis familia uel communis seruus furtum fecerit altero ex dominis scientie, is qui scit omnium nomine tenebitur et conuentus alterum quoque liberat nec a socio quicquam debet consequi: sui enim facti nomine poenam meruit. quod si is qui ignorauit duplum praestiterit, a socio simplicem con- 35 sequetur.
- 10 IDEM libro uicensimo secundo ad edictum. Sed et eo nomine agere cum [B. 60, 5, 10] E'
socio poterit, quod seruum communem deteriorem fecit, quemadmodum cum quolibet alio, qui rem communem deteriorem fecisset. ceterum si nihil praeterea post noxae deditio- 40 commune habebit, pro socio uel, si socii non fuerunt, in factum agi poterit.

F[P(VLU)]

¹ eius data ei cedatur (u. i.)?

2 rel'i F¹ 3 in superius in iudicium P¹
5 transire . . . qui scit cum bis F¹, cum post
scit om. P¹V 6 domino P¹ | actio danda PV
11 qui scit] quis P¹ | ne conuenit q. n. c.
n. deditio om. P¹V 12 actionem F¹
17 nisi apud F¹ 18 me sit me sit li'c et F¹ |
delibeat quebat F¹ 22 sed] kai B et BS
(Steph.): scilicet pro sed proposuit Cuiacius:
at aliud est in solidum teneri, aliud noxae da-
tionem non admitti nisi in solidum 23 is om.
PVLU | litim F¹ 24 est si] PV cum BS:
οὐδὲ γὰρ φορτός ἔστι θέλων, et si FLU | de'r-

dere F¹ 26 noxali F¹ 27 consequ'n'i F¹
28 eius data] F, ei cedat P¹U¹, ei ..dat L¹,
ei cedatur f(s. XV) P¹L¹U¹: ἀλλ' ἐάν τούτο
εἴπωμεν, λαμβάνων τὸ μέρος τοῦ οἰκέτου ὁ ἀμαρ-
τηθεὶς ἀπόλλυται πάσαν ἐναγωγήν BS 30 eius
maleficii F | communionem admissum est]
comm.....igere re ... possit V¹, inc. P¹
31 adficiēntur F¹, afficeretur V, afficiatur L |
communis F (suppl. f) 34 conuentur F¹
35 consequatur PVL 38 fe'i'cit F¹ | ali'o'
qui F¹ 39 dete'lriorem F¹ 40 commu-
ne'm' F¹ | socii F¹, inc. L

- 11 ULPIANUS libro septimo ad edictum. Bona fide serui possessor eius nomine [B. 60, 5, 11] *E*
farti actione tenetur, dominus non tenetur. sed noxae dedendo non facit quidem actoris:
cam autem cooperit istum seruum dominus vindicare, doli exceptione summonebitur uel
officio iudicis consequetur, ut indemnus maneat.
- 12 PAULUS libro sexto ad edictum. Si bona fide possessor eum seruum, quem [B. 60, 5, 12] *E*
bona fide possidebat, dimiserit, ne agi cum eo ex noxali causa possit, obligari eum actione,
quae datur aduersus eos, qui seruum in potestate habeant aut dolo fecerint, quo minus
haberent, quia per hoc adhuc possidere || uidentur. *f. 157'*
- 13 GAIUS libro tertio decimo ad edictum prouinciale. Non solum aduersus bona [B. 60, 5, 13] *S*
fide possessorem, sed etiam aduersus eos qui mala fide possident noxalis actio datur: nam 10
et absurdum uidetur eos quidem qui bona fide possiderent excipere actionem, praedones
nero securos esse.
- 14 ULPIANUS libro octavo decimo ad edictam. Si quis a multis [B. 60, 5, 14 (cf. p. 918 Heimb.)] *E*
conueniatur ex noxa eiusdem serui, uel si ab uno, ex pluribus tamen delictis, non necesse
habet, quia omnibus dedere non potest, litis aestimationem offerre his, quibus dedere non 15
potest. quid ergo est, si a pluribus conueniatur? si quidem unus occupauit, an melior sit
condicio, ut ipsi soli dedatur? an uero uel omnibus dedi debeat uel cauere debeat defensu
iri aduersus ceteros? et uerius est occupantis meliorem esse condicionem. ei itaque de-
detur non qui prior egit, sed qui prior ad sententiam peruenit: et ideo ei, qui postea uicerit,
1 actionem denegari indicati. Sed et si statu liber sit et ante deditio[n]em extiterit condicio 20
uel fideicommissa libertas fuerit ante praestita uel existente condicione legati dominium
fuerit translatum, arbitrio iudicis ab eo oportet: et officii iudicis hoc quoque erit,
ut caueatur ei cui deditur ob euictionem ob suum factum contingentem.
- 15 GAIUS libro sexto ad edictum prouinciale. Praetor decernere debet trans- [B. 60, 5, 15] *E*
lationem iudicis in statu liberum fieri: si uero rei iudicandae tempore adhuc in suspenso sit 25
statuta libertas, Sabinus et Cassius liberari heredem putant tradendo seruum, quia toto
seu iure cederet: quod et uerum est.
- 16 IULLIUS libro uicensimo secundo digestorum. Si heres dolo male fecerit, [B. 60, 5, 16] *S*
ne statu liberum in potestate haberet, et propter hoc iudicium sine noxae deditio[n]e ac-
cepit: et impleta condicione statuae libertatis condemnari debebit, sicuti mortuo seruo 30
condemnaretur.
- 17 PAULUS libro uicensimo secundo ad edictum. Si ex duobus dominis uno [B. 60, 5, 17] *E*
sciente, altero ignorantie seruus deliquerit, si ante cum altero qui nesciebat actum sit et
noxae dediderit seruum, iniustum est uilissimi hominis deditio[n]e alterum quoque liberari:
igitur agetur et cum altero, et si quid amplius est in damni persecutione, consequetur com- 35
putato pretio hominis noxae dediti. ipsi tamen inter se sic debent pensare communi di-
uidendo iudicium, ut, si ille quo scientie fecit praestiterit, non totius partem ferat, sed partem
F(P(VLU))

¹ continuantur his Gaiannis uerba Ulpiani u. 20 extiterit condicio

1 pos'nes's'or'i' (i del. m. 1, duas s add. m. 2) *F*
2 actio tenetur F: ὁ καλὴ πίστει νομεύει, οὐ γάρ ὁ δεσπότης ἐνέργεται *B* | tenetur] tenetur
PLU 3 uincit dicare 'dicar'a'e' *F* (cf. del. m. 1), uidentur dicare L 4 indemnitur is F
5 sexto d' *F* | bone fidei PLU 7 potesta-
tem *P* | aut dolo f. q. m. h. q. p. h. a. p. u.
om. *P* 8 ad u' huc *F* | possidere 'uideret'
uidentur *F*, possidere uidentur *P'VLU*
9 gai' u' us *F* | lib. xii *P* | bone fidei *P'U*
10 possident *F* 15 omniibus *F* | estimationes *P* 16 occupabit *PV* 17 defensum
iri *PVL* 18 e'st uerius est *F* | ei itaque
ded. non] ei ita ded. non *U*, itaque ded. ei
non *L*, itaque ded. ei *V*, inc. *P* 19 egit s. q.
prior om. *V*, inc. *P* 20 statu liber *F* |

condicio uel fideicomissa lib. fuerit] *PVLU*,
om. *F*, condic. per fideicommissam (—sum f)
lib. fuerit suppl. *F*: ὅσπερ εἰ καὶ πρὸ φύφου
ἀποκαταστατικήν ἐλευθερίαν ἀγτῷ ἐπιθέω *B*
(Anon.: cf. BS Cyril. vol. 5 p. 918 Heimb.)
22 officio *P*, officium *P'LU* 23 ut] ui *F* |
ob suum (suum 'c' *F*) factum contingentem] *FU*,
suum factum continentem *PVL*: εἰς οἰκτοὺς
ἔργοι *B*, παρ' αἰτίας ἀγτοῦ *BS* (Cyr.), ἀπὸ
φάκτου ἀγτοῦ *BS* 60, 5, 32 sch. 3 24 debet]
dedit *F* 25 'sttatilib. *F* 26 totu *F*
28 fecerit id ne *V*, fecerit .. ne *P* 29 noxali
ded. *P* 30 impleta oī cond. *F* 33 deliquit]
PVLU, delinquit *F*: ἀμάρτη *B* et *BS* 34 dederit
PVLU 35 pe's'resecutione'm' *F* 37 si *PVLU*,
om. *F* | partem ferat sed] p. f. sed 'p. f.' sed *F*

eius, quanti seruus est: sic et si alter aliquid praestiterit, eius partem fieri. illud iniquum est eum, qui iussit seruum facere, consequi aliquid a socio, cum ex suo delicto damnum patiatur. Si plures eiusdem serui nomine noxali mecum agere uelint uel si unus pluribus iudiciis eiusdem serui nomine agat, in quo usus fructus tuus, proprietas mea sit, officio indicis continebitur, cum eum noxae dedero, ut etiam usum fructum actoris faciam: sed per praetorem id consequar ego dominus proprietatis, ut aut cogat praetor te pro aestimatione usus fructus conferre ad litis aestimationem aut usu fructu cedere, si hoc expediatur. et si ego dominus proprietatis eum seruum nolui defendere, defensio tibi permittenda est, et si damnatus hominem tradas, et aduersus me tueris¹.

18 POMPONTUS libro octavo decimo ad || Sabinum. Is qui usum fructum in seruo [B. 60, 5, 18] *S f. 1. habet perinde cum domino habet actionem furti, atque si quilibet aliis esset: sed cum eo non est, quamuis seruat ei, et ideo dominus damnatus fructuario noxae dedens liberatur.

19 PAULUS libro uicensimo secundo ad edictum. Si in re communi mea et tua [B. 60, 5, 19] E damnatum nobis dederit Titii seruus, si cum eo agemus, erit noxali Aquiliae actioni locus, ne damnatus in solidum singulis noxae dedere cogatur. sed potest dici, quasi unius damnum sit et una obligatio, aut utrisque pecuniam sufferendam² aut officio indicis simul utrisque noxae dedendum: sed et si alterutri nostrum in solidum noxae deditus fuerit et ob id ab utroque dominus sit absolutus, recte dicitur eum, cui noxae deditus sit, alteri teneri communi diuidendo iudicio, ut communiqueret seruum noxae sibi deditum, cum ob rem com munem aliquid ad socium peruererit. Si serui, in quo usus fructus alienus est, dominus proprietas operas conduixerit, uerba officiunt, ut cum noxae deditio damnetar. Si [B.] seruus tuus nauem exercuerit eiusque uicarius et idem nauta in eadem naue damnatum dederit, perinde in te actio danda est ac si is exercitor liber et hic uicarius seruus eius esset, ut de peculio serui tui ad noxam³ dedere uicarium damneris: ut tamen, si serui tui iussu uel sciente et paciente eo damnatum uicarius dederit, noxalis actio serui tui nomine esse debeat. idemque sit⁴ etiam, si nautam facere insserit.

20 GAIUS libro septimo ad edictum prouinciale. Qui ex pluribus noxis diuersis [B. 60, 5, 20] E temporibus experitur, ex una noxia serui dominium nanctus nullam amplius actionem habet aduersus eum, qui dominus fuerat, cum actio noxalis caput sequatur: at si maluit dominus priori iudicio litis aestimationem sufferre, uel eidem uel alii ex alio maleficio agenti nihil se minus tenetur.

21 ULPIANUS libro uicensimo tertio ad edictum. Quotiens dominus ex noxali [B. 60, 5, 21] E causa conuenitur, si nolit suscipere iudicium, in ea causa res est, ut debeat noxae dedere eum, cuius nomine iudicium non suscipitur: aut si id non faciat, iudicium suscipiet omnimodo, sed non alias condemnabitur, quam si in potestate habeat dolone malo fecerit, quo ss F[P(VLU)]

¹ tueris] tutus eris? ² offerendam (edd.)? ³ ad noxam] aut noxae (Keller in schedia)?
⁴ est?

1 sic et si (sic est si *P^a*, sic esset si *P^b*) alter aliquid praestiterit eius partem fieri (seu fieri *V*, ferat *P^c*, inc. *P^d*) δος δε ο ἐτερος δεσπότης, ογκ ἐν ἀγνοίᾳ οικέτης ἡμάρτητος, καταβάλλει τούτων το ἅμικυ πάντων ἀπαιτεῖ *BS* 8 agere^e c' *F* 4 εἰ^f [usdem *F* | sit] *fPLU*, si *F* 6 id] is *F^g* 7 litisi] *fPVLU*, liti *F* | usum fructum *PVLU* 8 ego om. *P^h*? *V* | noluit *Pⁱ* 9 et adiu.] adu. *P* | tueberis *PVLU*: ογκ ἐνάργεται (ο την χρήσιν ἔχων) παρά τούτην δεσποτείαν ἔχοντος *B* 11 habet perinde act. *F* | esset] asset *F^j* 12 est] et *P^k* | ideo^m *F* | liberatur] *F^lPVU*, liberabitur *F^mL* 18 in reⁿ *F* 14 noxali aquiliae] noxae dedere *V*, inc. *P^o* 15 ne damnatus in sol. singulis noxae dedere cogatur] εἰ γὰρ καὶ ἐκατέροις ἡμῖν ἀρμόζει νοξαλίως κατ' ἄγτού ὁ

'Ακούγιλος, ογκ ἀναγκάζεται ἐκατέρῳ ἡμῶν εἰς τέλειον ἐκδιδόναι τὸν οικέτην *BS*: Graeci τamen non uidentur legisse περὶ ... cogetur, sed recte interpretari esse uerba sic actioni noxali ita locum esse, ut ne plus semel seruus noxae dandus sit | unius] *F^U*, unus *F^r*, unum *PVL* 18 dominus *F^s* | dicetur *VL^t*, inc. *P^u*, om. inter alia *L^v* | teneri] neneri *F^w* 19 eo n'mnūnicet *F* 21 conduxitrit *F^x* | cum om. *P^yV* 22 na'c'uem *F* | exercer'et rit *F^z*, exercuit *U* | dederit *F^{aa}* 23 exercitatur *F^{ab}* 24 ad noxam ... tui om. *P^{ac}* 25 et paciente] *FU*, om. *PVL* 26 sit] *FU*, fit *PVL* | nautem *F^{ad}* 27 noxiis diu. *PLU* 28 nactus *PLU* 29 sequatur] *PLU*, simulatur *F* 30 nihil'hominis *F^{ae}* 33 deder'ε *F*, debere *U* 34 suscipiet ur' *F^{af}* 35 alias] ad alias *P^{ag}*

- 1 minus haberet. Eos, quorum nomine noxali iudicio agitur, etiam absentes defendi posse placuit, sed hoc ita demum, si proprii sint herui: nam si alieni, praesentes esse oportet, aut si dubitetur, utrum proprii sint an alieni. quod ita puto accipiendum, ut si constet
 2 uel bona fide seruire, etiam absentes possint defendi. Praetor ait: 'Si is in cuius potestate esse dicetur negabit se in sua potestate seruum habere: utrum actor uoleat, uel deierare s*iubebo* in potestate sua non esse neque se dolo malo fecisse, quo minus esset, uel iudi-
 3 cium dabo sine noxae deditio*n*e.' In potestate sic accipere debemus, ut facultatem et potestatem exhibendi eius habeat: ceterum si in fuga sit uel peregre, non uidebitur esse
 4 in potestate. Quod si reus iurare nolit, similis est ei, qui neque defendit absentem neque
 5 exhibit: qui condemnantur quasi contumaces. Si tutor uel curator extit, ipse iurare de-
 bent in potestate domini non esse: si autem procurator sit, dominus ipse iuret necesse est.
 6 Si iuriandum exigit actor reusque trauit, deinde postea noxali uel actor experiri, ui-
 dendum ¹ est, an exceptio iuriandum debeat aduersus actorem dari. et Sabinus putat non f. 158'
 esse dandam, quasi de alia re sit iuratū, hoc est tunc non fuisse in potestate: modo uero
 cum in potestate deprehendatur, de facto eius posse agi. Neratius quoque dicebat post 15
 exactum iuriandum posse actorem detracta noxae deditio*n*e experiri, si modo hoc con-
 tendat, posteaquam iuratū est coepisse in potestate habere.
 22 PAULUS libro octavo decimo ad edictum. Si seruuus depositus uel commo- [B. 60, 5, 22] *E*
 datus sit, cum domino agi potest noxali actione: ei enim seruire intellegitur et, quod ad
 hoc edictum attinet, in potestate eius est, maxime si copiam habeat recuperandi hominis. 20
 1 Is qui pignori accepit uel qui precario rogauit non tenetur noxali actione: licet enim iuste
 possideant, non tamen opinione domini possident: sed hos quoque in potestate domini in-
 2 tellegi, si facultatem repetendi eos dominus habeat. Quid est habere facultatem repetendi?
 3 habeat pecuniam, ex qua liberari potest: nam non debet cogi uendere res suas, ut soluat
 4 pecuniam et repeatet seruum. Dominus, qui seruum in sua potestate esse confitetur, aut 25
 exhibere eum debet aut absentem defendere: quod nisi faciat, punitur atque si praesentem
 non noxae dederit. Si negauit dominus in sua potestate esse seruum, permittit praetor
 actori arbitrium, utrum iureiurando id decidere an iudicium dictare sine noxae deditio
 uelit, per quod uincet, si probauerit eum in potestate esse uel dolo eius factum, quo minus
 esset: qui autem non probauerit in potestate aduersari esse seruum, rem amittit. 30
 23 GAIUS libro sexto ad edictum prouinciale. Sed et¹ si postea aduersarius eius [B. 60, 5, 23] *E*
 in potestate habere coepit seruum, tenetur ex noua possessione denegata ei exceptione.
 24 PAULUS libro octavo decimo ad edictum. De illo uidendum, utrum ad- [B. 60, 5, 24. 25] *E*
 uersus eum tantum, qui dolo fecit, quo minus in potestate haberet, actio locum habeat
 noxalis², si ex dolo eius acciderit, ut cesseret noxalis actio (forte si seruo suo fugam man-
 F[P(VLU)]

¹ et del. (Krueger) ² idem Graeci (οὐ τότε μόνον κατέχεται τῇ νοσαλίᾳ BS): noxalis del. (Cuiacius)

1 agetur *PVL* 8 aut si dubitetur] ἀλλό-
 τριον δὲ οἰκέτην ἀπόντα ἡμαρτηκότα δεφε-
 δεγίσιν οὐκ ἔστι, εἰ μὴ δρά ἀμφιβάλλεται
 πότερον ἴδιος ἔστιν ὁ οἰκέτης ἢ ἀλλότριος *BS*,
 quasi interpres aut nisi *legerit pro* aut si *aut*
sic locum accepterit, uel *uerba* aut si dubitetur
 pendeant a *uerbis* ita demum | constat *P*^a
 4 *fidei* *f*, fidei *F*, fide ei *PVL* 5 negauit
 libri: εἰ ἀρνήσεται *BS* (Cyr.) | uel deierare]
 iurare *P*, uel iurare *VLU* 7 et om. *P*^a
 8 exhibendam *P*^a, exhibenda *V*^a 9 nolit] non
 uult *PV* 12 iurauit] *LU*, ignorauit *F*, ...aue-
 rit *P*^a, iurauerit *P*^a: οὐ ὄμοσας μὴ δύνασθαι,
 ἐὰν ἔτερος δύνασθαι *B* (Anon.) 14 non fuisse
 om. *F*^a | potestatem modo *P*^a*V* 15 posse
 om. *F*^a | dicebant *F* (em. *f*) 16 p'sosse *F* |
 contend'at *F* 17 posteaquam *F* (suppl. *f*) |

iuatur est *F* (em. *f*): μετὰ τὸ ὄμοσα *BS*
 (Cyr.) | potestatem *P* 18 libro decimo ad
 edictum octavo decimo ad ed. *F* 19 a'ctione
F^a 20 co'pliam *F* | recuperandi *PLU* | ho-
 minis i's qui *F*^a 21 pr'aecario *F*^a | li'e'cet *F*
 22 possidat *PVL* | possedent *F* (em. *f*), pos-
 sidet *P*^a*L*^a 23 eos in dom. *F* 24 habeat] *F*,
 i'hab. *fPVLU* | ex quo'a *F* 26 a'd'tque *F*
 27 dederit' *F*^a | in suo *F*^a | pert'mittit *F*
 28 iureiurand'o *F* | an] in *F*^a 29 uincit *F*^a
 30 qui autem] quia qui autem *F* | prouauerit
F^a 31 aduersarius *F* 32 deneganda *P*^a
 34 quo minus] *PL*, dominus *F*, ne *U*: ἡνίκα
 τις κατὰ δόλον παρασκεύασε τὸν ἡμαρτίσαντα
 δοῦλον μὴ εἶναι ὑπὸ τῶν ἀγτοῦ κατοχύν *BS*
 36 do'dlo *F* | acederit *F*^a | cesseret] esset *f*,
 cessent *P*^a | suo] suo actio *P*^a

dauit) an et si possit nihilo minus cum alio agi (quod accidit, cum alienatus manumissee[n]e est). quod est uerius: in quo casu electio est actoris, cum quo uelit agere. Julianus autem ait de eo qui manumisxit, si paratus sit defendere se manumissus, exceptionem das-dam ei qui manumisit. hoc et Labeo.

25 GAIUS libro sexto ad edictum prouinciale. Idem est, et si nouus dominus [B. 60, 5, 25] serui iudicium patiatur.

26 PAULUS libro octavo decimo ad edictum. Electio uero alterum liberabit: id [B. 60, 5, 26] E enim praetor introduxit, ne eluderetur actor, non ut etiam lucrum faceret: ideoque exceptione a sequenti summouebitur. His consequens est, ut, si plures dolo fecerint, quo minus in potestate haberent, eligere debeat actor, quem uelit conuenire. Item si ex pluribus dominis quidam dolo malo partes suas desierint possidere, electio erit actoris, utrum directo agere uelit cum eo qui possidet an praetoria cum eo qui desit possidere. Si serum alienum aliis in iure suum esse responderit, altero soluente alter liberatur. Si is, quem desieris dolo possidere, decesserit, priusquam hac actione conuenireris, liberaris, quis haec actio in locum directae actionis succedit: diuersum dicemus, si moram feceris in iudicio accipiendo. Neque || heredi¹ neque in heredem, quod defunctus mentitus est, actio f. 159 danda est, nec in ipsum quolibet tempore: nam liberum esse debet defendantib[us] absentem seruum huius edicti poenam euitare, id est ut sine noxae deditio[n]e conueniatur. et ideo si negaueris seruum in tua potestate esse, postea fateri poteris, nisi si iam lis aduersus te contestata est: nam tunc audiri non debebis, ut Labeo ait: Octauenus ex causa etiam lite 20 contestata tibi succurrendum, utique si aetas tua ea sit, ut ignosci tibi debeat. Si absente domino ductus sit seruus uel etiam praesente et in eadem causa sit, ut in integrum restitu possit, defensio permittitur eius nomine qui ductus est: postulantibus enim exhiberi eum ad defendantum indulgere praetor debet. idem concedendum est fructuario uel cui pignoris nomine obligatus est, si praesens dominus defendere noluerit, ne alterius dolus aut desidia 25 aliis noceat. idem praestandum est in seruo communi, quem alter ex dominis praesens noluit defendere. sed et actori his casibus suocurrentum est, quia placet dominii adquisitione extingui actionem: iussu enim praetoris duetus in bonis fit eins qui duxit.

27 GAIUS libro sexto ad edictum prouinciale. Si noxal[i] iudicio agitur de seruo [B. 60, 5, 27] E qui pignoris iure tenetur aut de eo cuius usus fructus alterius est, admonendi sumus, si 30 creditor uel usufructuarius praesens defensionem suscipere noluerit, proconsalem interueniatur et pignoris persecutionem uel usus fructus actionem negaturum. quo casu dici potest ipso iure pignus liberari (nullum enim pignus est, cuius persecutio negatur): usus fructus autem, etiam si persecutio eius denegetur, ipso iure durat eo usque, donec non utendo constituto tempore pereat. Ex his quae diximus de seruo qui alicui pignoris iure obligatus est 35 deinceps statulib[us] et de eo cuius usus fructus alienus est, appareat eum, qui alienum seruum in iure suum esse responderit², quamvis noxali iudicio teneantur, non tamen posse noxae deditio[n]e ipso iure liberari, quia nullum ad actorem dominium transferre possunt, cum ipsis domini non sint. certe tamen, si ex ea causa traditum postea dominus vindicet nec litis aestimationem offerat, poterit per exceptionem dolii mali repellere. 40

F[P(VLU)]

¹ neque heredi] firmant B, sed uis sunt Pauli

² eos qui ... responderint?

1 an om. P^e?V | minis Fⁱ | manumissee[n]e u[e] Fⁱ 2 electio] uel electio P^e 3 si paratus sit om. Fⁱ | exceptione[m] Fⁱ | 'i qui' dannam F 4 hoc e'st F 5 et om. PVL 7 liberauit FPLU 8 exce[pt]ione F 9 sequentibus PV | fecerit P^e | quo] quod P 10 haberet F 12 possident F (em. f) | eo] oo Fⁱ 13 pot responderit quasi sequeretur tenetur quidem uterque, sed sic uertunt B (καὶ καὶ ὁ δεσπότης ἐνέχομεθα καὶ τοῦ ἐνὸς καταβάλλοντος ὁ ἄλλος ἀλεγθεροῦται), fortasse non ex interpretatione | a'tlter F|liberabitur fL 14 quis] qui F(em.f):

ἐπειδὴν αὕτη ἡ νοξαλία τὸν τῆς διρέκτας τόπον γένει σέρχεται BS 15 direct[e] se F | actionis succedit Fⁱ | in om. P 16 defunctus ire' mentitus F 19 nisi si] nisi PLU 21 succurrendum ... tibi om. P^e 22 in ductus Fⁱ 23 possit] fPLU, potest F | exhibere PL 26 communi] communi dividendo P^e 28 duetus om. P^e 29 noxale iudicio F, noxale iudicium fPVLU: εὰν ... κινήται νοξαλία BS 30 usu fructus F | sunus Fⁱ 32 egaturum P^e | potes F(suppl. f) L 37 teneantur] F, teneatur PLU: singulari numero omnia haec efferant BS

- 28 **AVRICANUS** libro sexto quaestionum. Et generaliter si alieni serui nomine, [B. 60, 5, 28] *S qui tibi iastam seruitutem seruiret, noxali tecum egerim tuque eum mihi noxae dederis: siue me possidente dominus eum uindictet, exceptione doli mali, nisi litis aestimationem offerat, eum summouere possum, siue ipse possideat, Publiciana mihi datur, et aduersus excipientem si dominus eius sit utilem mihi replicationem doli mali profuturam et secundum haec usu quoque me capturum, quamvis sciens alienum possideam: alioquin si alter constituantur, futurum, ut summa iniuritate bonae fidei possessore adficiatur, si, cum ipso iure noxalis actio aduersus eum competit, necessitas ei imponatur, ut litis aestimationem sufferat. eademque dicenda sunt et si, cum ab eo non defenderetur, iusu praetoris eum duxerim, quoniam isto quoque casu iustam causam possidendi habeo.
- 29 **GAIUS** libro sexto ad edictum prouinciale. Non solum autem qui in potestate [B. 60, 5, 29] E non habet recusare potest noxale iudicium, uerum et habenti in potestate liberum est euitare iudicium, si indefensam || eam personam relinquat: sed huic necesse est ius suum ad f. 159 actorem transferre, perinde ac si damnatus esset.
- 30 **IDEM** libro ad edictam praetoris urbani, titulo de damno infecto. In noxa- [B. 60, 5, 30] E libus actionibus eorum qui bona fide absunt ius non corrumpitur, sed reuersis defendendi ex bono et aequo potestas datur, siue domini sint siue aliquid in ea re ius habeant, qualis est creditor et fructuarius.
- 31 **PAULUS** libro septimo ad Plautium. Quod ait praetor, cum familia furtum [B. 60, 5, 31] E faciat, ad eum modum se actionem daturam, ut tantum actor consequatur, quantum si liber fecisset consequeretur, quaeritur, utrum ad pecuniae praestationem respiciat an etiam ad noxae deditioinem, ut puta¹ si ex pretiis noxae deditorum duplum colligatur, sequentes actiones inhibeantur. Sabinus et Cassius putant pretium quoque noxae deditorum imputari debere, quod Pomponius probat et est uerum: nam et si seruus indefensus ductus sit, aestimatio eius imputanda est. certe non tantum duplationis, sed et condictionis rationem habendam Iulianus putat.² furti faciendi tempus spectandum esse, an eiusdem familie sint serui: nam si hi, qui plarum dominorum erunt, unius esse postea coeperint, locus edicto non erit.
- 32 **CALLISTRATUS** libro secundo edicti monitorii. Is qui in aliena potestate est [B. 60, 5, 32] Ef si noxam commisissere dicatur, si non defendatur, ducitur: et si praesens est dominus, trahere eam et de dolo malo promittere debet.
- 33 **POMPONIUS** libro quarto decimo ad Sabinum. Noxali indicio iniutus [B. 60, 5, 33] S si nemo cogitur alium defendere, sed carere debet eo quem non defendit, si seruus est: quod si liber est qui in potestate sit, indistincte ipsi sui defensio danda est:
- 34 **IULLIANUS** libro quarto ad Urseum Ferocem. quotiens enim nemo filium [B. 60, 5, 34] S* familias ex causa delicti defendit, in eum iudicium datur
F[P(VLU)]

¹ puta del. (u. i.) ² ubi de familia quae furtum fecit queritur, Iulianus (?) putat uel similia ins. (u. i.)

2 iusta seruitute PLU 9 ab eo] habeo F 12 potest ... habenti in om. F, confirmant Graeci: οὐ μόνον δὲ ὁ μὴ ἔχων ὑπὸ τῆν ἀγτοῦ χείρα τὸν οἰκέτην ἀκούσῃ ὅτι πολλαὶ, ἀλλὰ καὶ ὁ κατέχων ἀγτὸν προφανῶς δύναται ἀδεφάνδευτον ἀγτὸν καταλιμπάνειν BS, οὐ μόνος ὁ μὴ ἔχων τὸν δούλον οὐχ ἀναγκάζεται ἐμαχήναι, ἀλλὰ καὶ ὁ ἔχων B (Anon.) 14 transfere F 16 infectu F 16 corrumpitur F(em. f), corrupetur U 17 datur ... ius om. F¹ | siue dominii PVLU, si domini F: εἴτε δεσπότης εἴτε κ. τ. λ. B 19 lib. uiii P² 20 actione's'm F² 21 pecunia'm'e F 22 dedicationem ... noxae om. P | ut puta] puta nox agnoscunt Graeci: ίνα εἴαν τὸ τίμημα τοῦ ἐκδοθέντος εἰς νόσαν ποιῆ τὸ διπλάσιον, μηκέτι

Διά τούς ἄλλους οἰκέτας τῆς φαμιλίας κινήται ἡ πολλαί BS | si om. VLU | preti'tis F | colligatur et seq. PVLU 23 ca's'sius F² | præ'trium F² | deditorem P² 24 εἴτε est' F² | ductus] dum tuus P² 25 ra'ditionem F² 26 furti faciendi tempus spectandum esse] excidiisse quaedam (u. s.) et ratio suadet et indicant Graci: ὅτε δὲ περὶ φαμιλίας κλεψάσης γίνεται ζῆτις, τόν καιρόν, καθ' ὃν ἡ κλοπὴ γέρομε, πειραγάζομεθα καὶ τότε εἰ πάντες μιᾶς ἴσαν φαμιλίας, χώρα γίνεται τῷ ἐδίκτῳ BS | a'e'n eiuesd. F 28 edicto non bis F² 29 Callistratus] Γαῖον B 30 ducitur] dicitur P² | et ai] et's'si F, et (om. si) VL 31 et bis F² 33 defendit] F²PLU, defendet F²V 36 defacti F²

- 35 ULPIANUS libro quadragensimo primo ad Sabinum. et si condemnatus fuerit, [B. 60, 5, 35] S
filius iudicatum facere debet: tenet enim condemnatio. quin immo etiam illud dicendum
est patrem quoque post condemnationem filii dumtaxat de peculio posse conueniri.
- 36 IDEM libro trigensimo septimo ad edictum. Si quis seruum pigneratum, de- [B. 60, 5, 36] S
inde a debitor: subreptum emerit a debitore, nomine eius furti temebitur dominio serui
adquisito, nec obserit, quod Seruiana potest ei homo auocari. idemque et si a minore quis
uiginti quinque annis emerit uel in fraudem creditorum sciens: hi enim, quamuis auferri
eis dominium possit, interim tamen conueniendi sunt.
- 37 TRYPHONINUS libro quinto decimo disputationum. Si alienus seruus furtum [B. 60, 5, 37] P
mihi fecerit, qui postea in meum dominium peruerterit, extinguitur furti actio, quae mihi 10
conpetierat, nondum in iudicium deducta, nec si postea alienauero eum, quem ante item
contestata emerit, furti actio restaurabitur: quod si post item contestata eum rede-
mero, condemnandus erit uenditor,
- 38 ULPIANUS libro trigensimo septimo ad edictum. quemadmodum si alii uen- [B. 60, 5, 38] S
didisset: parui enim refert, cui uendiderit, aduersario an alii: suaque culpa litis acistema- 15
tionem sublatrum, qui uendendo noxae deditioem sibi ademit. Iulianus autem libro ui-
censimo secundo digestorum scribit, si seruum pro derelicto habeam, qui tibi furtam fecerat,
liberari me, quia statim meus esse desinit, ne eius nomine, qui sine domino sit, furti ait 160
2 actio. Si seruus meus rem tuam subtraxerit et uendiderit tuque nummos quos ex 1 pretio 2
habebat ei excusseris, locus erit furti actioni ulro citroque: nam et tu aduersus me furti 20
3 ages noxali serui nomine et ego aduersus te nummorum nomine. Sed et si seruo credi-
toris mei soluerim nummos, ut is eos domino suo det, aequo locus erit furti actioni, si is
nummos acceptos interceperit.
- 39 IULIANUS libro nono digestorum. Si plurium seruus furtum fecerit et omnes [B. 60, 5, 39] S
dolo fecerint, quo minus eum in potestate haberent, subsequi debet praetor iuris ciuilis 25
actionem et iudicium honorarium, quod ex hac causa pollicetur, in eum dare, quem actor
elegerit: neque enim amplius praestare actori debet, quam ut detracta noxae deditio-
1 agere possit cum eo, cum quo noxali iudicio experiri potuisse, si seruus exhiberetur. Qui 30
alienum seruum suum esse fatetur, quamuis noxali actione obligetur, nihilo minus causa
cognita satisdare debet: qui autem pro seruo connenitur, satisdatione onerandus non est:
2 non enim offert se defensioni alieni serui. Si quis dicet dominum dolo fecisse, quo minus 35
in potestate eius seruus esset, ille autem contendat eum seruum ab alio defendi cum satis-
3 datione, doli mali exceptioni locus erit. Sed et si post iudicium acceptum cum domino 40
seruus apparuerit et, quia non defendebatur, ductus sit, exceptione doli mali posita dominus
4 absoluetur. Sed et mortuo seruo antequam iudicium accipiatur, omnino hac actione non 45
tenebitur dominus.
- 40 IDEM libro uicensimo secundo digestorum. Si seruus legatus ante aditam [B. 60, 5, 40] S
hereditatem rem heredis futuri subtraxerit, poterit is cum legatario qui legatum agnouerit 46
furti agere: sed si idem seruus hereditariam rem subtraxerit, furti actio cessabit, quia
huiusmodi rerum furtum non fit: ad exhibendum autem actio competit.

F[P(VLU)]

1 primo om. PV 3 pat'e'rem F 4 septimo] VU, om. PV 5 a debitori F(em. f) | su'p'b-
reptum F | e'p'merit F | a] an F² 8 eis om. V,
ei. P² 9 tryphoninus] F², trup'h'oninus F⁴ |
disput'r'ationum F 11 nec] tollunt negationem
BS errore opinor librarii, sed antiquo, nam
notant Antiquum propter negationem omissionem
scholia recentiora 12 restaurabitur F² | post]
postquam P² 15 an alii] in aliis P², an
aliis V? | litus F² 16 ab iulianus l. inc. PV
17 derelicto] f(s. XV) PLU et πρὸ δερεικτῷ
etiam BS (ad L 38 sch. 1), delicto F 20 me]
fPLU, e F 21 noxalis PU | et ego ...

nomine om. F² 22 soluerem PVL | aequ'a'e F
23 acceptus F² 24 omnes] omnes domini
PVLU 25 habent P², habent P² 26 actionem] PVLU, actione F | quod ex om. PVLU
27 prestari PVLU 28 cum eo cum quo] f(s. XV) PVU, cum eo cum F, cum quo L
31 defensione F² P² | dice'n't F², dicat PVLU
33 exceptione F² | cum om. P²V 35 sed
om. PVLU | mortuo seruo antequam] mortuo
seruo susceptam sustineri (sustinere L) debet
ad iudicium antequam PVLU contra F et BS
39 cessauit P²

- 41 IDEM libro secundo ad Urseum Ferocem. Cum seruus communis alteri do- [B. 60, 5, 41] *S*
minorum damnum iniuria dedit, idcirco legis Aquiliae actio non est, quia, si extraneo dam-
num dedisset, cum altero in solidum lege Aquilia agi posset: sicuti, cum seruus communis
furtum fecerit, cum altero domino furti agi non potest, sed communi diuidendo agi potest. 4
- 42 ULPITANUS libro trigensimo septimo ad edictum. Si ad libertatem proclama- [B. 60, 5, 42] *S**
uerit is cuius nomiⁿe noxale iudicium susceptum est, sustineri debet id iudicium, quoad
de stata eius indicetur: et sic, si quidem seruus fuerit pronuntiatus, noxale iudicium exer-
1 cebitur, si liber, inutile uidebitur. Si quis pro seruo mortuo ignorans eum decessisse noxale
2 iudicium acceperit, absolu^ri debet, quia desit uerum esse propter eum dare oportere. Hae
actiones perpetuae sunt locumque habebunt tamdiu, quamdiu serui dedendi facultatem ha- 10
bemus: nec tantum nobis, uerum etiam successoribus nostris competent, item aduersus
successores, sed non quasi in successores, sed iure dominii. proinde et si seruus ad alium
peruenisse proponatur, iure dominii noxali iudicio nouus dominus conuenietur.
- 43 POMPONIUS libro octavo epistularum. Serui, quorum noxa caput sequitur, [B. 60, 5, 43] *A*
ibi defendendi sunt, ubi deliquisse arguentur: itaque seruos dominus eodem loco exhibere 15
debet, ubi uim intulisse dicentur et carere omnium dominio potest, si eos non defendat.

F[P(VLU)]

3 possit *PVL* 4 dominum *P* 7 de *om. V.*
inc. *P* | exercebitur] excipitur *P* 8 liber]
libertum *P* 9 hæc' act. *F* 10 locumque]
locum quem *P* | edendi *F*, defendendi *L*:
το' ὄσον ὁ ἐναργόμενος ἐκδούναι δύναται *B*

13 peruenisset *P* 14 noxe *P* 15 delin-
quisse *F* *L* 16 dicuntur *PVU* | omnium]
omnino *P* | potest] potero *PVLU* | defen-
dam *PVLU*